อนุสรณ์

พระราชทานเพลิงศพ

นายชิต เฉลิมลักษณ์

ณ เมรุวัดหนองใหญ่ อ. บางเขน

กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๘ มีนาคม พ. ศ. ๒๕๓๐

อนุสรณ์

พระราชทานเพลิงศพ

นายชิต เฉลิมลักษณ์

ณ เมรุวัดหนองใหญ่ อ. บางเขน

กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๐

ลูกดีเป็นศรีกับสกุล
พ่อสูญสกุลยังอยู่
สกุลเจริญต่อเพราะลูกหลานรักษาดี
สกุลสิ้นไปเพราะลูกทำลาย
วัวควายหมดสิ้น แผ่นดินก็หมด แฮ

หลวงตาอินทร์ เตชวุฑฺโฒ

(แบบ ค.)

หมายรับสั่งที่ ๑๗๗

สำนักพระราชวัง

๖ มกราคม ๒๕๓๐

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ พระราชทานเพลิงศพ นายชิต เฉลิมลักษณ์ เป็นกรณีพิเศษ ณ เมรุวัดหนองใหญ่ เขตบางเขน กรุงเทพมหานคร

วันอาทิตย์ ที่ ๘ มีนาคม ๒๕๓๐ เวลา ๑๖.๐๐ น. พระราชทานเพลิง

อุดมศักดิ์/พิมพ์/หาน.

วัน	หน้าที่ พนักงานพระราชพิธี
	นำหมายเรียน เจ้าภาพศพ นายชิต เฉลิมลักษณ์ เพื่อทราบ เครื่องพระราชทานเพลิง และเจ้าพนักงานผู้เชิญมานี้ เจ้าภาพไม่ต้องเสียค่าใช้จ่ายอย่างใดทั้งสิ้น.

ทั้งนี้ ให้จัดการตามหน้าที่และกำหนดวันตามรับสั่งอย่าให้ขาดเหลือ ถ้าสงสัยก็ให้ถามผู้รับรับสั่ง

โดยหน้าที่ราชการ

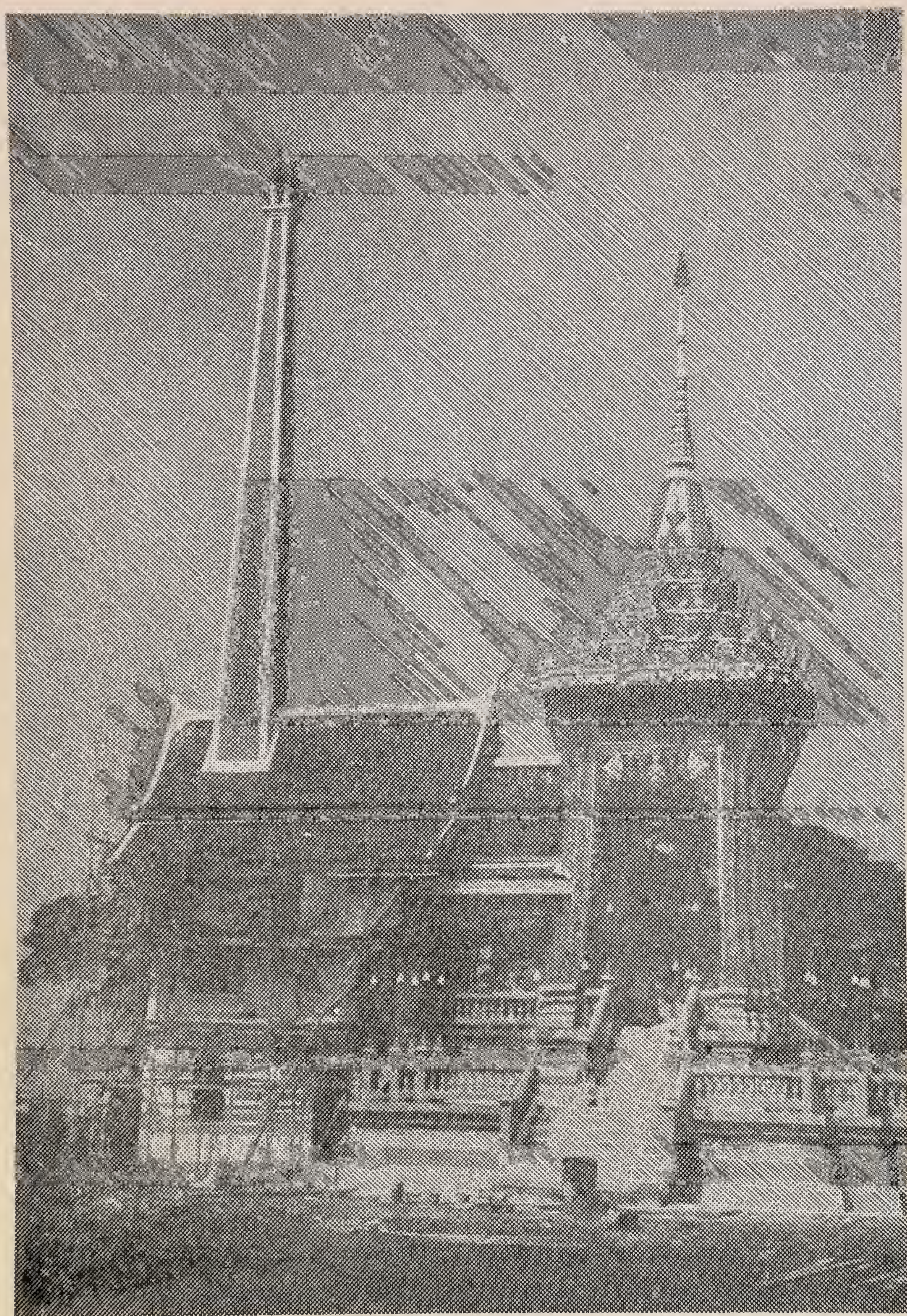
ผู้รับรับสั่ง

นายชิต เฉลิมลักษณ์

ชาตะ กันยายน พ.ศ. ๒๔๕๖

มตะ ๑๘ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๙

เมรุนี้นายชิต เฉลิมลักษณ์ เป็นผู้บริจาคทรัพย์สร้าง พร้อมกับผู้ร่วมบริจาค

ประวัติ

ของ

คุณพ่อชิต เฉลิมลักษณ์

นายชิต เฉลิมลักษณ์ เกิดเดือนกันยายน พ.ศ. ๒๔๕๖ เกิดที่ตำบลบึงบอน อำเภอหนองเสือ จังหวัดปทุมธานี เป็นบุตรของนายรับ นางอ่อง มีพี่น้องรวมกัน ๙ คน นายชิตเป็นบุตรคนที่ ๘ ของนายรับ นางอ่อง ต่อมานายชิต เฉลิมลักษณ์ อายุได้ ๒๐ ปี ก็ได้มาบวชเป็นพระอยู่ที่วัดคลองชัน เป็นเวลา ๑ พรรษา แล้วได้สึกออกมาประกอบอาชีพ ต่อมาเมื่อวันที่ ๕ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ ก็ได้สมรสกับนางทองดี และได้มีบุตรกับนางทองดี ๗ คน ต่อมาเมื่อวันที่ ๒๐ มีนาคม พ.ศ. ๒๔๗๙ ได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่ตำบลลาดสวาย อำเภอลำลูกกา จังหวัดปทุมธานี และต่อมาเมื่อวันที่ ๒๒ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๘๗ ได้ย้ายเข้ามาอยู่ที่หมู่ ๑ ต. สายไหม เขตบางเขน กรุงเทพ ฯ ได้ประกอบอาชีพทำนา และผลิตรถไถนา (หรือควายเหล็ก) ขายให้กับพี่น้องชาวนา นายชิตเป็นคนที่มีสติปัญญาเฉลียวฉลาดมาก และเป็นคนใจบุญ พร้อมทั้งให้ทาน

อยู่ตลอดเวลา คืออายุได้ ๓๐ ปี ก็ได้อุทิศแรงกายช่วยสร้างวัดคลองชัน เช่นสร้างศาลาการเปรียญ กุฏิ วิหารต่าง ๆ ของวัดคลองชัน เป็นประจำ โดยไม่คิดค่าแรง และได้ช่วยออกเงินซื้อของก่อสร้างให้บ้างเป็นบางส่วน และต่อมาก็ได้สร้างพระปางห้ามญาติให้ไว้ที่วัดคลองชัน ความสูง ๑๔๒ ซม. เมื่อวันที่ ๒๓ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๕๑๕ เป็นจำนวน ๑ องค์ ต่อมาเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ. ศ. ๒๕๑๖ ได้สร้างพระ-พุทธรูป หน้าตักกว้าง ๑๒ นิ้ว ให้ไว้ที่วัดกลางคลอง ๙ อีก ๑ องค์ (วัดศรีสุข) และเมื่อวันที่ ๒๐ สิงหาคม ๒๕๑๘ สร้างพระพุทธรูปแบบอุ้มบาตร ความสูง ๑๔๒ ซม. ให้ไว้ที่วัดกลางคลอง ๔ อีก ๑ องค์ และเมื่อวันที่ ๑๔ มกราคม พ. ศ. ๒๕๒๐ สร้างพระนอนให้ไว้ที่วัดคลองชันอีก ๑ องค์ ความยาว ๕๒ ซม. และต่อมา เมื่อวันที่ ๒๐ พฤศจิกายน พ. ศ. ๒๕๒๘ ได้สร้างพระพุทธรูปแบบนั่ง หน้าตักกว้าง ๗๔ ซม. ให้ไว้ที่วัดหนองใหญ่อีก ๑ องค์ ต่อมาเมื่อ พ. ศ. ๒๕๒๕ ได้บริจาคเงินสร้างพระอุโบสถ เป็นจำนวน ๒๐,๐๐๐ บาท ให้ไว้ที่วัดคลองชัน และได้บริจาคที่ดินให้เป็นทางสาธารณประโยชน์ เป็นจำนวนเนื้อที่ ๗ ไร่ ๑ งาน คิดเป็นเงินประมาณ ๓,๕๐๐,๐๐๐ (สามล้านห้าแสนบาท) และ

ต่อมาเมื่อวันที่ ๕ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๘ นายชิต เฉลิมลักษณ์ ได้บริจาคสร้างเมรุจำนวนเงินอีก ๑,๐๐๐,๐๐๐ (หนึ่งล้านบาท) ก็นับว่าท่านเป็นคนที่มีจิตในการทำบุญกุศลอย่างมาก

บุตรร่วมบิดามารดา

นายเจือ	**นางอู๊ด**	**เฉลิมลักษณ์**
นายกล่อม	**นางสังวาลย์**	**รุงสร้อยทอง**
นายมล	**นางมี**	
นายสงวน	**นางจันทร์**	**เฉลิมลักษณ์**
นายนวน	**นางถนอม**	**อ่อนยิ้ม**
นายแฉ่ง	**นางผล**	**ชิตทนน์**
นายสง่า		
นายชิต	**นางทองดี**	**เฉลิมลักษณ์**
นายล้วน	**นางหนู**	**บึนณ์สุวรรณ์**

อนุสรณ์คาถา

สำหรับคุณน้าชิต เฉลิมลักษณ์

การจากไปอย่างไม่มีโอกาสกลับมาพบกันอีก ของคุณน้าชิต ฯ ครั้งนี้ ได้สร้างความเศร้าสลดเสียดายอาลัยถึงแก่ข้าพเจ้าไม่น้อยกว่าบุตร – ธิดา และญาติสาโลหิตทั้งหลายเลย เพราะข้าพเจ้ารู้จักกับคุณน้าชิต ฯ มานานและสนิทสนมมากพอสมควร เนื่องจากคุณน้าชิต ฯ เป็นผู้มีความเคารพ นับถือ เลื่อมใสใจศรัทธา และเคร่งครัดอยู่ในหลักธรรมคำสอนของพระ-พุทธศาสนาเป็นอย่างดีตลอดมาชั่วชีวิต จะเห็นได้จากการถวายความอุปถัมภ์แก่วัดวาอารามต่าง ๆ เช่น วัดกลางคลอง ๔ วัดคลองชัน และวัดหนองใหญ่เป็นต้น ทั้งในด้านกำลังกายกำลังสติปัญญา และกำลังทรัพย์ เพราะคุณน้าชิต ฯ มีความรู้ความชำนาญทางช่างทุกประเภทเป็นพิเศษ ในด้านครอบครัวคุณน้าชิต ฯ ก็ได้สร้างฐานะด้วยอุบายวิธีปฏิบัติตนอยู่ในหลักคิหิปฏิบัติธรรมอย่างครบถ้วน ถือได้ว่าเป็นแบบแผนแบบอย่างที่ดี ควรแก่การปฏิบัติตามของบรรดาบุตร–ธิดา และญาติพี่น้องทั้งบ้านใกล้เรือนเคียงได้เป็นอย่างดี จึงขอบันทึกไว้เป็นอนุสรณ์

เนื่องในงานพระราชทานเพลิงศพครั้งนี้ไว้อีกส่วนด้วย

สุดท้ายนี้ ขออำนาจคุณพระศรีรัตนตรัย และกุศล-จริยาสัมมาปฏิบัติที่คุณน้าชิต ฯ ได้สร้างสมอบรมไว้ตลอดระยะเวลาที่มีชีวิตอยู่ จงมาดลบันดาล อุปถัมภ์ค้ำชูดวงวิญญาณของคุณน้าชิต ฯ ให้ประสบแต่สรรพสิ่งที่เป็นอิฏฐารมณ์สมดังปณิธาน ถ้าปรารถนามรรค ผล นิพพาน ก็ขอให้สัมฤทธิ์ผลตามที่ตนปรารถนา ในภพที่สถิตในดวงจิตที่บริสุทธิ์ จงทุกประการ เทอญ.

พระสุเมธาภรณ์
เจ้าคณะจังหวัดปทุมธานี
วัดบางหลวง

๑๕ มกราคม ๒๕๓๐

เทพบุตร เทพธิดา ที่แท้คือใคร ?

เมื่อพูดถึงเทพ ส่วนใหญ่ก็เข้าใจ และคิดถึงเทวดาในสรวงสวรรค์ชั้นต่าง ๆ ในเบื้องบน ซึ่งก็หมายถึงเทพในจินตนิยายตามข้างฝาผนังอุโบสถเป็นต้น ส่วนตัวจริงนั้นไม่มีใครพบเห็นเป็นตัวตน หรือไปพูดคุยกันได้ แต่ก็พากันนิยมว่าเป็นผู้พิทักษ์รักษาชีวิตของตนบ้าง รักษาทรัพย์สมบัติในครอบครัวของตนบ้าง พากันนิยมชมชอบเชิดชูบูชาสักการะ ให้ความเคารพนับถือกันอย่างเคร่งครัดจริงจัง ดังที่เห็นและทราบกันเป็นอย่างดีในสังคมไทยเมืองไทยเรา ส่วนเทพที่ผู้เขียนได้เขียนไว้ข้างบนนี้ มิได้หมายถึงเทพประเภทดังที่กล่าวนั้นเลย แต่หมายถึงเทพที่มองเห็นด้วยตาเนื้อได้ พูดจาหารือเรียกร้องขอความช่วยเหลือเอาสิ่งที่ตนพึงประสงค์ได้ โดยมิต้องเสียเครื่องเซ่นเครื่องสังเวยแม้แต่ประการใดเลย และช่วยเหลือได้แน่นอนไม่มากก็น้อย ไม่ทำให้ใครผิดหวังจากท่าน ถ้าจะกล่าวให้เป็นที่เข้าใจ และเห็นจริงโดยสมบูรณ์แล้ว ควรจะพูดว่า "เทพบุตร คือเทวดาผู้ชาย เทพธิดา คือเทวดาผู้หญิง เทพทั้งสององค์นี้แหละที่มีความสำคัญต่อชีวิตมวลมนุษยชาติอย่างมากมาย จะหาเทพอื่น

ยิ่งกว่ามิได้แน่ เพราะท่านทั้งสองได้สร้างโลก คือสร้างชีวิตตัวตนให้กับพวกเรา แล้วท่านก็เฝ้าป้อนข้าวป้อนน้ำเช้าเย็นให้กับเรา ซักผ้าฉี่ สีผ้าอึ ให้เรา หลั่งเลือดในอกของท่านให้เราดูดดื่มเพื่ออยู่รอดในยามแรกเกิด คอยเฝ้าพัดวีในยามร้อน คอยกกกอดให้นอนในยามหนาว คอยเฝ้าไข้ในยามป่วย ท่านจะไม่ยอมออกห่างจากเราและไม่ลืมเราเลย คอยฟูมฟักรักใคร่ดูแลรักษาเราอยู่ตลอดเวลา ตื่นเช้าลืมตาขึ้นมาก็มองหาแต่ลูกจะทุกข์หรือสุข ลูกทุกคนก็อยู่ในสายตาท่าน แม้ท่านจะต้องทนทุกข์ทรมานสักปานใด ท่านก็ทนได้เพื่อลูกเมื่อยังเยาว์วัยไร้เดียงสา เมื่อเติบโตขึ้นพอพูดจารู้เรื่องบ้าง ท่านก็รีบสั่งสอนอบรมให้รู้จักรักบุญเกลียดบาป เสาะแสวงหาสำนักเรียนที่มีชื่อในด้านการศึกษาศิลปวิทยาวิชา ความรู้ดี มีความประพฤติดี แม้จะเหน็ดเหนื่อยสิ้นเปลืองปานใดก็ตาม ท่านก็เสียสละได้เพื่อลูก เมื่อเติบใหญ่มีใจหนักแน่นพร้อมที่จะเป็นพ่อแม่คนได้ ก็พยายามมองหาคู่ครองจัดแจงแต่งงานให้ เมื่อท่านเองถึงวัยชราท่านก็รู้ตัวว่าจะต้องปลดเปลื้องภาระและทรัพย์สินมรดก ท่านก็จัดแจงแบ่งปันให้ตามที่มีพอจะแบ่งให้ด้วยใจรัก โดยไม่มีสิ่งใดตอบแทน จะมีเทพตนใดที่ไหนในโลกนี้อีกเล่าที่ท่านมอบให้ทุกอย่าง แม้กระทั่งเลือดในอกของท่าน นอกจากเทพบุตร เทพธิดา ที่แท้คือ

แม่กับพ่อ ดังนั้น พวกเราที่เกิดมามีพ่อมีแม่ ก็ควรเคารพนับถือพ่อแม่เป็นเทวดาให้มากกว่าเทวดาที่ไม่เห็นตัว.

เล็ก ๆ น้อย ๆ จากวัดบางหลวง
จ. ปทุมธานี
๑๕ มกราคม ๒๕๓๐

บัณฑิต

โดย

พระครูศรีธัญญาภรณ์ เจ้าอาวาสวัดเขียนเขต

อันผู้ใด ไม่มีความชั่วทางกาย วาจา และใจ เจ้าไปจากที่นี้แล้ว ดำรงตนไว้เหมือนลูก (เขา) จงคบหาผู้นั้นเถิด อนึ่ง ผู้ใดประพฤติธรรม แม้ประพฤติอยู่เช่นนั้น ก็ไม่เย่อหยิ่ง เจ้าไปจากที่นี้แล้ว จงคบหาบัณฑิตนั้น ผู้มีการงานที่บริสุทธิ์ มีปัญญานั้นเถิด ลูกเอ๋ย แม้ว่าผืนดินนี้จะไร้มนุษย์ เหลืออยู่แต่คนผู้มีจิตดุจลิง (ตลบตะแลง) เป็นดังผ้าที่ย้อมด้วยขมิ้น ผู้รักง่ายหน่ายเร็ว เจ้าก็อย่าได้คบคนเช่นนั้นเลย เจ้าจงหลีกหนีมันให้ห่างไกล เหมือนหนึ่งคนขลาด หลีกอสรพิษร้ายแต่ไกล เหมือนคนเกลียดขี้หลีกทางใหญ่ที่เปื้อนขี้ เหมือนคนที่เดินทางด้วยรถหลีกทางขรุขระ ลูกเอ๋ย ความฉิบหายทั้งหลาย ย่อมเจริญขึ้นแก่คนที่ชอบคลุกคลีกับคนพาล เจ้าอย่าคบ

คนพาล ผู้เปรียบด้วยศัตรูตลอดเวลา ลูกเอ๋ย เพราะเหตุนี้ พ่อจึงขอร้องเจ้า เจ้าจงทำตามคำของพ่อเถิด เจ้าอย่าได้ริคบคนพาลเลยเป็นอันขาด เพราะการคบคนพาล นำทุกข์มาให้"

ข้อความข้างบนนั้น เป็นคำอวยชัยให้พรแก่ลูกผู้กำลังจะจากไปอยู่ที่อื่น จากพ่อผู้เป็นบัณฑิตท่านหนึ่ง ซึ่งเราไม่อาจทราบว่า ท่านจบจากมหาวิทยาลัยนามใด แต่คิดว่า ท่านคงจบการศึกษาจาก "มหาวิทยาลัยแห่งชีวิต" แน่ทีเดียว มิเช่นนั้น คำอวยชัยให้พรของท่านคงไม่น่าฟัง ไม่น่าคิด และไม่น่าปฏิบัติตามดังนั้น

คำอวยพรที่ให้ผลยาก

จากคำอวยพรนั้น ถึงเราเป็นคนไม่ช่างสังเกต ก็พอจะมองออกว่า ต่างจากคำอวยพรของพ่อทั่ว ๆ ไป ซึ่งเวลาลูกหลานมาลาไปที่อื่น ก็มักจะอวยพรว่า "ขอให้เป็นสุข ๆ นะลูก" "สบาย ๆ เถอะนะลูก" "เจริญ ๆ นะลูก" "ขอให้เดินทางปลอดภัยนะลูก" อะไรพรรค์นี้ ลูกก็จะรับว่า "ครับ คุณพ่อ" "ครับ คุณแม่" แต่ลูก ๆ ไม่รู้หรอกว่า จะเป็นสุข, จะสบาย, จะเจริญ, จะปลอดภัยนั้น จะเกิดขึ้นได้อย่างไร

คำอวยพรอย่างนี้ ง่ายเหลือเกิน แต่เกิดผลยาก ร้อยเปอร์เซ็นต์ อาจไม่เกิดผลเลยสักเปอร์เซ็นต์ ที่เป็นดังนั้นเพราะเป็นคำพูดที่ไม่สมบูรณ์ด้วยเหตุผล

คำอวยพรที่ให้ผลจริง

เราจะเห็นได้ว่า คำอวยพรแก่ลูก ของพ่อผู้เป็นบัณฑิตท่านนั้น สมบูรณ์ด้วยเหตุผล ท่านให้พรลูกมีความสุข โดยไม่ต้องเอ่ยถึงคำว่า "สุข" เลย แต่ท่านได้บอกเหตุให้เกิดสุขซึ่งลูกจะรู้หรือไม่รู้ก็ตาม ถ้าปฏิบัติตามย่อมจะได้รับความสุขความสบาย และความเจริญแน่นอน เหตุให้เกิดสุข ก็คือให้คบคนดี ผู้ไม่มีความชั่ว ทั้งกาย วาจา และใจ นั่นเอง

ท่านให้พรลูกปลอดภัยจากความทุกข์ ความเดือดร้อนโดยไม่ต้องเอ่ยถึงคำว่า "ปลอดภัย" เลย แต่ท่านได้บอกเหตุแห่งความทุกข์ ความเดือดร้อน และเหตุให้ปลอดภัยจากความทุกข์ ความเดือดร้อนนั้น อย่างครบถ้วน เหตุให้เกิดทุกข์ ความเดือดร้อน ก็คือ การคบกับคนชั่ว ผู้เปรียบด้วยอสรพิษร้าย, เปรียบด้วยขี้ ซึ่งไม่ร้าย ก็น่าเกลียด และเหม็น, เปรียบด้วยหนทางขรุขระ มีหลุม มีบ่อ มีตอ มีหนาม ทำให้การเดินทางชีวิตเป็นไปอย่างเชื่องช้า และยากลำบาก

เหตุที่จะให้ปลอดภัยจากทุกข์ จากความเดือดร้อน ก็คือ

การไม่คบคนชั่วอย่างเด็ดขาดนั่นเอง

บัณฑิต

ลูกคนใด ได้พ่อแม่ที่เป็นบัณฑิตเช่นนี้ ก็น่าภาคภูมิใจในชีวิตตัวเอง

เป็นที่น่ายินดีอย่างยิ่งที่ประเทศไทยเรา มีสถาบันมหาวิทยาลัยมากมาย กระจายกันอยู่ทั่วประเทศ ช่วยกันผลิตบัณฑิตหนุ่มสาวออกมารับใช้ประเทศชาติ ปี ๆ หนึ่ง นับเป็นหมื่น ๆ คน แต่เด็กหนุ่มสาวเหล่านั้น ผู้สวมเสื้อครุย มือถือปริญญาบัตร เครื่องหมายแห่งบัณฑิต อกผาย ไหล่ผึ่ง เดินไปมาด้วยความภาคภูมิใจนั้น เขาเป็นบัณฑิตกันอย่างไร เราลองมาวิจารณ์คำว่า "บัณฑิต" เพื่อประดับความรู้ ดูกันสักหน่อยเป็นไร

โอ้ ท่านผู้คงแก่เรียน

เมื่อมีใครเอ่ยถึงคำว่า "บัณฑิต" ทุกคนจะต้องคิดว่า "โอ้ ท่านผู้นี้ ต้องเป็นผู้คงแก่เรียน" แน่นอน ทุกคนต้องคิดอย่างนั้นอยู่แล้ว เพราะคำนี้ เรามักจะได้ยินเขาเรียกคนที่เรียนจบจากมหาวิทยาลัยทั่วเมืองไทย เช่น คนที่เรียนจบวิชาการปกครอง เขาเรียกกันว่า รัฐศาสตร์บัณฑิต จบวิชากฎหมายก็เรียกกันว่า นิติศาสตร์บัณฑิต จบวิชาการแพทย์ เรียกว่า

แพทย์ศาสตร์บัณฑิต และอะไร ๆ อีกมากมายหลายบัณฑิต

อันที่จริง คำว่า "บัณฑิต" นี้ เมืองไทยเราใช้มานานก่อนจะมีมหาวิทยาลัยเสียอีก เพราะคำว่า "บัณฑิต" นี้ เป็นคำภาษาบาลี ที่ไทยเรายืมมาใช้นมนาน ตั้งแต่ศาสนาแพร่เข้ามาสู่ประเทศไทย นับเป็นพัน ๆ ปี โน้นแหละ จนกลายเป็นภาษาชาวบ้าน เขาใช้เรียกนักปราชญ์ผู้มีความรอบรู้ในหลักการทำงาน, หลักการปกครอง, หลักกลยุทธ หรือที่เรียกว่าหลักพิชัยสงคราม โดยเฉพาะท่านที่อยู่ในรั้วในวัง อย่างที่เราเคยได้ยินเขาเรียกว่า "นักปราชญ์ราชบัณฑิต"

ภายหลังต่อมา วงการศึกษา ก็เอาคำว่า "บัณฑิต" ไปเป็นดีกรี คือเครื่องวัดภูมิทางการศึกษา ใช้เรียกผู้ศึกษาจบตั้งแต่ระดับปริญญาตรีขึ้นไป

บัณฑิต ๒ ทาง

คำว่า "บัณฑิต" ตามทรรศนะทางโลกกับทางธรรมออกจะแตกต่างกันอยู่มาก ตามทรรศนะทางโลก ดูเหมือนจะเพ่งตรงไปที่ความรู้ล้วน ๆ คือ ผู้ใด ศึกษาจบวิชาสาขาใด ก็เป็นบัณฑิตด้านนั้นไป เช่น เรียนจบด้านอักษรศาสตร์ ก็เรียกว่า อักษรศาสตร์บัณฑิต ดังกล่าวแล้ว ไม่ได้คำนึงถึงพฤติกรรมที่แสดงออกว่า เป็นไปทางด้านดีหรือชั่ว เป็นประโยชน์แก่ตน

และสังคมหรือไม่ เพียงเรียนจบตามหลักสูตร ได้รับปริญญาไปใบหนึ่ง ติดโชว์ไว้ข้างฝา ก็เป็นบัณฑิตได้

ถ้าเรามุ่งเอาแต่ความรู้เป็นเกณฑ์เช่นนี้ ก็น่าอันตราย เพราะคำว่า "บัณฑิต" จะถูกลดค่าลง โดยตัวบัณฑิตเอง เพราะคำว่า "บัณฑิตย์" นั้น หมายถึงความรอบรู้ หรือปัญญานั่นเอง แล้วความรู้หรือปัญญานี้ พระพุทธองค์ตรัสว่าเป็นธรรมชาติเป็นกลาง คือไม่ดี ไม่ชั่ว ใช้ไปทางชั่ว มันก็จะชั่ว ใช้ไปทางดี มันก็จะดี เปรียบด้วยดาบสองคม ให้ทั้งคุณและโทษ

แล้วทีนี้ ถ้าเราจะมุ่งเอาแต่ความรู้ ไม่คำนึงถึงพฤติกรรมที่แสดงออก ถือว่าเป็นบัณฑิต มีความรู้ ความฉลาด ปัญญาไวไหวพริบดีกว่าผู้อื่น ก็จะเอารัดเอาเปรียบผู้อื่นมากขึ้น เห็นแก่ตัวมากขึ้น ทำชั่วได้ตามอำเภอใจ บ้านเมืองเรา ก็คงจะเต็มไปด้วยบัณฑิตอันธพาลแน่

และถ้าเป็นอย่างนั้นจริง คำว่า "บัณฑิต" มันจะมีค่าตรงไหน มันจะน่ายกย่องให้เกียรติตรงไหน

บัณฑิตขี้ยา

เป็นที่น่าสังเกตอยู่เหมือนกันว่า บัณฑิตในสมัยปัจจุบันนี้ ถูกเรียกให้ลดค่า หรือถูกดูหมิ่นเหยียดหยาม ดังเราจะได้

ยินกันอยู่บ่อย ๆ แม้แต่วงการเพลง ก็ยังเอาไปแต่งร้องกันเป็นที่สนุก ซึ่งแต่ละคำ ฟังแล้วทำให้คนฟังมีความรู้สึกด้านลบต่อคำว่า "บัณฑิต" มาก เช่นคำว่า "บัณฑิตตกงาน" "บัณฑิตเตะฝุ่น" "บัณฑิตขี้ยา" ซึ่งแต่ละคำ เข้าลักษณะภาษิตของไทยที่ว่า "ความรู้ท่วมหัว แต่เอาตัวไม่รอด" ที่เป็นดังนี้ เป็นเพราะเรามุ่งเอาแต่ความรู้เป็นเกณฑ์หรือเปล่า

ความห่วงใยของล้นเกล้า ร. ๕

ทำอย่างไร เราจึงจะให้คำว่า "บัณฑิต" ตามทรรศนะทางโลก ยังคงความศักดิ์สิทธิ์และคุณค่าไว้ได้ ไม่มีทางอื่นนอกจากจะให้ความรู้นั้นควบคู่กันไปกับศีลธรรม ซึ่งเรื่องนี้พระพุทธเจ้าหลวง รัชกาลที่ ๕ พระองค์ผู้ซึ่งมีสายพระเนตรกว้างไกล มองเห็นอันตรายจากการศึกษาที่ปราศจากศีลธรรม ทรงห่วงใยมาก เมื่อครั้งทรงจัดให้มีการศึกษาขึ้นภายในประเทศ ทรงพิจารณาเห็นว่า การศึกษาวิชาการด้านวิชาชีพนั้น จะต้องควบคู่กันไปกับศีลธรรม มิเช่นนั้นแล้วประเทศชาติจะวุ่นวาย เพราะผู้มีแต่ความรู้ แต่ขาดความรับผิดชอบชั่วดี จะเอาเปรียบผู้ไร้ความรู้ คือยิ่งมีความรู้ ก็ยิ่งมีเล่ห์เหลี่ยมกลโกงมาก โกงได้คล่อง ได้ง่าย มีอุบายในการทำชั่วได้แยบยล จนคนอื่นจับไม่ได้ จึงทรงมอบถวายให้สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรม-

พระยาวชิรญาณวโรรส ทรงร่างหลักสูตรศีลธรรม จริยธรรมขึ้น เพื่อใช้เป็นหลักสูตรการศึกษา ควบคู่กันไปกับวิชาชีพ

ความรู้สึกของคนทั่วไป และตัวบัณฑิตเองที่มีต่องาน

น่าเป็นห่วงอยู่อย่างหนึ่ง สำหรับบัณฑิตทางโลก คือความรู้สึกของคนทั่วไปและตัวบัณฑิตเองมักเห็นว่า ผู้ที่จบการศึกษา จนได้เป็นบัณฑิตนั้น ควรจะได้ทำงานเป็นเจ้าเป็นนายคน ทำงานสูง ๆ มีหน้ามีตา มีเกียรติ เงินเดือนสูง ๆ ทำงานต่ำ ๆ ไม่ได้ ถ้าใครได้งานไม่ดี ทำงานต่ำ ๆ เงินเดือนน้อย ๆ ก็จะพากันดูถูกดูหมิ่นติฉินนินทากัน จนกลายเป็นสาเหตุให้เกิดคำขวัญสำหรับบัณฑิต ที่จบปริญญาว่า "บัณฑิตตกงาน" บ้าง "บัณฑิตเตะฝุ่น" บ้าง "บัณฑิตขี้ยา" บ้าง ความรู้สึกความนิยมอย่างนี้ น่าจะมีการรณรงค์ เปลี่ยนแปลงกันเสียใหม่ งานใดที่สุจริต ไม่เบียดเบียนใคร เป็นประโยชน์แก่ตนและสังคม ควรที่ว่าเป็นงานชั้นสูง เป็นงานที่มีเกียรติน่ายกย่อง

ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา นั้นแหละคือบัณฑิต

คราวนี้ เราลองมาศึกษาคำว่า "บัณฑิต" ตามทรรศนะทางธรรมดูบ้าง คำว่า "บัณฑิต" ตามทรรศนะทางธรรม

หรือทางพระพุทธศาสนานั้น ท่านมุ่งเอาสองแง่ แง่หนึ่งนั้นมุ่งถึงความรู้ อีกแง่หนึ่ง มุ่งถึงพฤติกรรมที่แสดงออก เพราะคำว่า "บัณฑิต" นั้น ท่านแปลว่า "ผู้ดำเนินชีวิตด้วยปัญญา" (ปณฺฑาย อิโตติ ปณฺฑิโต)

คำแปลนั้นบ่งบอกความหมายชัดเจนอยู่แล้ว คำว่าปัญญาก็หมายถึงความรอบรู้ ส่วนคำว่า ดำเนินนั้น หมายถึงการเคลื่อนไหว หรือการแสดงออก หรือการนำเอาความรู้ออกมาใช้ในชีวิตนั่นเอง

แง่หนึ่ง ที่ว่า มุ่งถึงความรู้นั้น ดังจะเห็นได้จากพระพุทธดำรัสที่ตรัสว่า

"สุ จิ ปุ ลิ วินิมุตฺโต กถํ โส ปณฺฑิโต ภเว"

คำแปล –

"ผู้ที่เว้นจากการฟัง, คิด, ถาม, เขียน เขาจะเป็นบัณฑิตได้อย่างไร"

ความหมายของสุภาษิตนี้ ก็คือ ผู้ที่ไม่ค้นคว้าศึกษาหาความรู้ จะเป็นบัณฑิตไม่ได้ ถ้าว่าตามแง่นี้ บัณฑิต ตามทรรศนะทางโลก ก็พอเข้ากันได้กับทรรศนะทางธรรม เพราะ

ต่างก็มุ่งถึงการศึกษาหาความรู้ แต่คงจะเป็นบัณฑิตได้เพียงครึ่งเดียว

ที่ว่าดังนี้ เพราะว่า ถ้าเรามองกันเผิน ๆ คิดกันตื้น ๆ จะเห็นว่า พุทธภาษิตนี้มุ่งไปที่ความรู้ แต่อันที่จริงแล้วไม่ได้หมายความเพียงแค่นั้น เราลองพิจารณาให้ลึกลงไปอีก จะเห็นว่า พระพุทธองค์ตรัสมุ่งถึงการเอาความรู้มาดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จ จนได้ชื่อว่าเป็นบัณฑิต เพราะถ้าไม่มีความรู้แล้ว จะดำเนินชีวิตให้ประสบผลสำเร็จได้อย่างไร เมื่อชีวิตไม่ประสบผลสำเร็จ จะเรียกว่าเป็นบัณฑิตไปไม่ได้ เปรียบเหมือนคนมีความรู้เรื่องไม้ขีด และตัวเองก็มีไม้ขีด แต่พอคราวมีความจำเป็นต้องใช้ กลับไม่ใช้หรือใช้ไม่เป็น ความรู้และไม้ขีดนั้น ก็จะกลายเป็นหมันไป

รู้อะไรจึงเป็นบัณฑิต

ลักษณะความรู้ที่จะทำให้คนเป็นบัณฑิตนั้น พระพุทธเจ้าได้ทรงแสดงไว้แล้วอย่างชัดเจน โปรดพิจารณาพระพุทธวจนะต่อไปนี้

"ทิฏฺเฐ ธมฺเม จ โย อตฺโถ
โย จตฺโถ สมฺปรายิโก
อตฺถาภิสมยา ธีโร
ปณฺฑิโตติ ปวุจฺจติ.

คำแปล –

"ท่านเรียกนักปราชญ์ว่า "บัณฑิต" เพราะรู้จักประโยชน์ ๒ อย่าง คือ ประโยชน์ชาตินี้ ๑ ประโยชน์ชาติหน้า ๑"

ประโยชน์ชาตินี้ ก็คือ รู้จักขยันทำมาหากิน สร้างฐานะตนเอง รู้จักรักษาทรัพย์สมบัติที่หามาได้ ไม่ใช้จ่ายไปในทางเสียหาย รู้จักคบมิตรดีงาม หลีกเลี่ยงมิตรเลวทราม รู้จักใช้ชีวิตให้เหมาะสมกับเหตุการณ์ และสภาพแวดล้อม สรุปประโยชน์ชาตินี้ ก็คือ รู้จัก "ผิดชอบ" แล้วเว้นสิ่งผิดประพฤติแต่ชอบ

ประโยชน์ชาติหน้า ก็คือ รู้จักน้อมใจเชื่อ ในสิ่งที่ควรเชื่อ เช่น เชื่อว่า กรรมมีจริง ผลของกรรมก็มีจริง บาปมี บุญมี ใครทำดี จักได้ดี ทำชั่ว จักได้ชั่ว ชาตินี้มีชาติหน้ามีแน่นอน เหมือนมีวันนี้ พรุ่งนี้ ไม่มีได้ยังไงมันต้องมี บางสิ่ง บางอย่าง มันมีเหตุผลซับซ้อนหลายชั้น

เรายังเข้าไม่ถึง ก็ต้องน้อมใจเชื่อไว้ก่อน เมื่อเชื่อแล้ว ก็ละบาป บำเพ็ญบุญ เพิ่มพูนความดี เช่น รู้จักรักษาศีล แรก ๆ รักษาไม่ได้ทั้ง ๕ ข้อ ก็เริ่มต้นไปทีละข้อ ๒ ข้อก่อน ขั้นต่อไป รู้จักเสียสละประโยชน์สุขส่วนตัว เพื่อผู้อื่นบ้าง สละอารมณ์ขุ่นข้องหมองใจ ให้อภัยผู้อื่นได้ ไม่ผูกพยาบาทอาฆาตจองเวร สูงขึ้นไปอีก เร่งขวนขวายหาปัญญาใส่ตนให้มากที่สุด เพราะพระพุทธองค์ตรัสว่า "ปัญญาเป็นแสงสว่างในโลก" เรามองดูโลกภายนอกด้วยดวงตา มองปัญหาด้วยดวงใจ ปัญญาเป็นแสงสว่างของใจ เพราะฉะนั้น ต้องรีบหา นอกจากนั้น พระองค์ยังตรัสว่า "ปัญญาเป็นทรัพย์อันประเสริฐ" "ปัญญาเป็นแก้วสารพัดนึก" สรุปประโยชน์ชาติหน้า ก็คือ รู้จัก "บาป – บุญ" แล้วละบาปบำเพ็ญบุญ

พฤติกรรมของบัณฑิต คือการเสียสละ

อีกแง่หนึ่ง ที่ว่า มุ่งถึงพฤติกรรมที่แสดงออกนั้น หมายความว่า ผู้ที่เป็นบัณฑิตนั้น จะแสดงพฤติกรรมออกไปในทางให้คุณประโยชน์แก่ตนและสังคม ไม่ขัดต่อสังคม แต่ก็ไม่ตามสังคมไปเสียหมด มีอิสระในการทำความดี ไม่ตกอยู่ใต้อำนาจ

แห่งความใฝ่ต่ำ ถ้าถึงคราวต้องการผดุงคุณธรรม บัณฑิตย่อมสละได้แม้ชีวิตของตัวเอง เข้าลักษณะที่พระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

"บัณฑิตนั้น ยอมสละทรัพย์ เพื่อรักษาอวัยวะ
ยอมสละอวัยวะ เพื่อรักษาชีวิต
ยอมสละแม้ชีวิต เพื่อรักษาคุณธรรม"

ดี, งาม, ง่าย คือเครื่องหมายบัณฑิต

เครื่องหมาย หรือยี่ห้อ ของบัณฑิต ก็คือ คำว่า "ดี, งาม, ง่าย" จะสังเกตได้ ๓ ทาง คือ ทางใจ, ทางวาจา, ทางกาย

ทางใจนั้น ได้แก่ความคิดดี ซึ่งบาลีเรียกว่า สุจินฺติตจินฺตี แปลว่า มีปกติคิดดี

ทางวาจา ได้แก่พูดดี ซึ่งบาลีเรียกว่า สุภาสิตภาสี แปลว่า มีปกติพูดดี

ทางกาย ได้แก่ทำดี ซึ่งบาลีเรียกว่า สุกตกมฺมการี แปลว่า มีปกติทำดี

คำว่า "ดี" นั้น มิใช่หมายความว่า ดี เพราะชอบใจถูกใจ คนส่วนมากพากันชอบ พากันนิยม แต่ดี เพราะ

เหมาะสมด้วยเหตุผล ถูกต้องด้วยหลักธรรม เข้ากันได้กับขนบธรรมเนียมจารีตประเพณี กฎระเบียบของสังคม

คำว่า "งาม" นั้น มิใช่หมายความว่า งาม เพราะรูปหล่อ หุ่นเท่ห์ จมูกโด่ง คิ้วโก่ง นัยน์ตาคม สวมใส่ด้วยพัสตราภรณ์หลากสี เข้าทำนอง "ไก่งามเพราะขน คนงามเพราะแต่ง" แต่งามเพราะกิริยามารยาทที่ได้อบรมบ่มนิสัยมาแล้วอย่างดี จากวงศ์ตระกูล หรือพ่อแม่ ครูบาอาจารย์ เข้าทำนอง "คนจะงาม งามจรรยา ใช่ตาหวาน"

คำว่า "ง่าย" นั้น มิใช่หมายความว่า ง่ายไปเสียทุกอย่าง แต่ง่ายเฉพาะการทำความดี ง่ายต่อการแนะนำในทางดี กรรมดีทุกชนิด บัณฑิตทำได้ง่าย ตรงกันข้าม กรรมชั่วทุกชนิด บัณฑิตทำได้ยากอย่างยิ่ง ดังพระพุทธองค์ตรัสไว้ว่า

"สุกรํ สาธุนา สาธุ	กรรมดี คนดี ทำได้ง่าย
ปาปมริเยหิ ทุกฺกรํ	กรรมชั่ว ท่านผู้เจริญแล้วทั้งหลาย ทำยาก"

พอจะสรุปได้ว่า เราจะสังเกตเครื่องหมาย หรือยี่ห้อของบัณฑิตได้ที่คำ ๓ คำนี้ คือ "ดี, งาม, ง่าย" และจะสังเกต

พฤติกรรมที่บัณฑิตแสดงออกได้ ๓ ทางเช่นกัน คือ "กาย วาจา ใจ"

มหาสมุทรพอหยั่งรู้ง่าย ใจคนรู้ได้ยาก

แน่นอน พฤติกรรมทางใจนั้น เป็นสิ่งที่สังเกตได้ยาก และยากที่คนคนหนึ่งจะเข้าไปล่วงรู้ใจของคนอีกคนหนึ่ง เพราะใจใครก็ใจใคร มันมีแต่เพียงชื่อสำหรับเรียกขานกัน ไม่มีตัวตนให้สัมผัสถูกต้องได้ จึงไม่มีใครรู้ใจใคร ยกเว้นท่านผู้ได้ฝึกฝนด้านสมาธิตามแนวทางที่พระพุทธเจ้าทรงสอนไว้นั่นแหละ พอจะกำหนดรู้ใจคนนั้นได้

จะอย่างไรก็ดี เราอย่าลืมว่า กาย วาจา ใจ นั้น มีความสัมพันธ์กันตลอด คือใจคิดอย่างไร กาย วาจา ย่อมแสดงออกอย่างนั้น แต่ก็ไม่แน่นัก เพราะบางคน คิดอย่างหนึ่ง แต่แสร้งทำ แสร้งพูดเสียอีกอย่างหนึ่ง เพราะฉะนั้น พระพุทธองค์จึงตรัสว่า "จะรู้ว่าใครเป็นคนดีนั้น จะต้องอยู่ร่วมกันนาน ๆ และต้องคอยหมั่นสังเกตด้วย"

จะเป็น " นัก " อะไรดี

ถ้าใครทำความดีอยู่เป็นปกติ นั่นแหละพอจะเชื่อได้ว่า

เขาเป็นบัณฑิตจริง เพราะฉะนั้น คำว่า "ปกติ" จึงเป็นคำ ๆ หนึ่งที่ควรสังเกตอย่างยิ่ง คำว่า "ปกติ" นั้น ทางศาสนาหมายถึงการ "ทำบ่อย ๆ" "ทำประจำ" "ทำจนติดเป็นนิสัย" คนที่ทำอะไรเป็นปกติประจำ มักจะได้รับฉายาว่า "นัก" เสมอ เช่น คนชอบดื่มสุราบ่อย ๆ ดื่มเป็นประจำ มักจะถูกเรียกว่า "นักดื่ม" ชอบเล่นการพนันเป็นประจำ ก็จะถูกเรียกว่า "นักพนัน" และนักอะไรต่อนักอะไรอีกหลายนัก เช่น นักเลง, นักการทหาร, นักการศาสนา, นักปราชญ์

บัณฑิตย่อมประคองใจตน

ธรรมดาของบัณฑิตนั้น มีปกติคิดดี พูดดี ทำดีเสมอ ๆ ไม่ใช่มีอารมณ์รักก็คิดช่วยเหลือเกื้อกูล พอเกิดอารมณ์บูดก็คิดอาฆาตพยาบาทอาฆาตแค้น จองล้างจองผลาญ บัณฑิตย่อมประคองใจตนให้อยู่ในแนวทางที่ดี ทั้งในขณะประสบกับอารมณ์ที่น่าปรารถนาและไม่น่าปรารถนา

เรามาเป็นบัณฑิตกันเถอะ

คราวหนึ่ง พระพุทธองค์ได้ตรัสชวนภิกษุทั้งหลายว่า "ดูกรภิกษุทั้งหลาย ภัย อุปัทวะ อุปสรรค อย่างใดอย่างหนึ่ง

เมื่อมันจะเกิดขึ้น ย่อมเกิดขึ้นจากคนพาล หาเกิดขึ้นจากบัณฑิตไม่ เพราะฉะนั้น เธอทั้งหลาย จงพยายามชักชวนกันฝึกฝนอบรมตนให้เป็นบัณฑิตเถิด" พระองค์ต้องการให้พระศาสนาของพระองค์เต็มไปด้วยบัณฑิต เพราะบัณฑิตนั้นมีค่ามาก แต่คนจะเป็นบัณฑิตได้นั้น ต้องฝึกตน ดังพุทธภาษิตว่า "อตฺตานํ ทเมติ ปณฺฑิโต ซึ่งแปลว่า บัณฑิตย่อมฝึกตน"

ลด, ละ, เลิก, คือหนทางสู่ความเป็นบัณฑิต

การฝึกตน ก็คือการหาจุดเสีย จุดบกพร่องของตน บางคนมีมาก บางคนมีน้อย เมื่อเห็นจุดเสีย จุดบกพร่องของตนแล้ว ก็พยายามลด ละ และเลิกในที่สุด พร้อมกันนั้น ก็พยายามเพิ่มพูนคุณงามความดีให้แก่ชีวิตของตน ในส่วนที่เห็นว่า ยังบกพร่องอยู่ ให้มากขึ้น ๆ

บัณฑิตไร้ปริญญา

เป็นอันสรุปได้ว่า บัณฑิตตามทรรศนะทางธรรม หรือทางพุทธศาสนานั้น หมายเอาทั้ง ๒ แง่ คือ ทั้งความรู้ และการกระทำ ความรู้นั้น ไม่จำเป็นต้องมีใบปริญญาเป็นเครื่องรับรอง ไม่จำเป็นต้องจบจากมหาวิทยาลัยใด ๆ เลยก็ได้ ขอเพียงความรู้นั้น เป็นความรู้ที่ดี สามารถนำเอามาใช้ให้เกิด

ประโยชน์ที่ดีแก่ตนและสังคม เป็นใช้ได้ บัณฑิตประเภทนี้จึงเป็นบัณฑิตไร้ปริญญา ที่มีคุณค่ามากต่อประเทศชาติ.

สาธุ โข ปณฺฑิโต นาม
ชื่อว่าบัณฑิต ย่อมทำประโยชน์ให้สำเร็จได้แล.

อนตฺถํ ปริวชฺเชติ อตฺถํ คณฺหาติ ปณฺฑิโต.
บัณฑิตย่อมเว้นสิ่งที่ไม่เป็นประโยชน์
ถือเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์

นิชฺฌตฺติพลา ปณฺฑิตา.
บัณฑิต มีความไม่เพ่งโทษเป็นกำลัง.

คู่มือปฏิบัติงาน

ศาสนพิธี

สังเขป

พระญาณวโรดม (สนธิ์ กิจฺจกาโร) วัดบวรนิเวศวิหาร
เรียบเรียง

มหามกุฏราชวิทยาลัย

พิมพ์จำหน่ายครั้งที่ ๑๕/๒๕๒๗

จำนวน ๒๐,๐๐๐ เล่ม

คำนำ

เรื่องศาสนพิธี คือพิธีทำบุญในทางพระพุทธศาสนา ได้ใช้เป็นหัวข้ออบรมนวกภิกษุ วัดบวรนิเวศวิหาร (ภาคค่ำ) ที่ตำหนักเพ็ชร ภายในพรรษกาล เพื่อให้เป็นความรู้พิเศษส่วนหนึ่ง ในตอนต้นก็ไม่ได้เขียนขึ้นไว้ เพียงแต่จดหัวข้อเท่าที่นึกได้แล้วนำไปบรรยาย ต่อมามีผู้ต้องการจะพิมพ์หนังสือแจกในงาน ได้ขอให้เรียบเรียงขึ้นพิมพ์เป็นเล่ม จึงได้เลือกเขียนขึ้นเฉพาะที่เกี่ยวด้วยการจัดงานในด้านศาสนพิธี เท่าที่เห็นว่าสมควรจะรู้ เพื่อความเป็นระเบียบเรียบร้อยของงาน ได้เรียบเรียงไปตามที่เคยพบเห็นบ้าง ได้ยินได้ฟังบ้าง และได้ถามท่านผู้ที่เคยชินกับงานด้านนี้บ้าง เพราะตำราที่ใครจะรวบรวมไว้เป็นหมวดหมู่หายาก แทบจะกล่าวได้ว่าไม่มี ได้แต่เพียงจำ ๆ ต่อ ๆ กันมาเท่านั้น เมื่อเป็นเช่นนี้ จึงรู้สึกว่าเป็นการยากที่จะเรียบเรียงขึ้น

ให้สมบูรณ์ได้ และงานก็มีมากอย่างซึ่งเกี่ยวแก่การมงคลบ้าง ไม่ใช่มงคลบ้าง ทั้งในถิ่นหนึ่ง ๆ ก็ยังมีประเพณีนิยมแตกต่างกันออกไปอีก ถ้าจะเรียบเรียงให้พิสดารกว้างขวาง ก็เกรงว่าจะเป็นหนังสือเล่มใหญ่เกินกำลังของผู้พิมพ์ จึงได้เลือกเรียบเรียงขึ้นแต่ที่เห็นว่าเป็นหลักไว้ พอเป็นทางกำหนดของผู้สนใจ เมื่อประสงค์จะจัดงานชนิดไหน พึงพิจารณาเทียบเคียงยักย้ายจัดไปได้ตามความประสงค์ และเหมาะสมแก่รูปของงาน เมื่อได้เรียบเรียงเสร็จแล้วจึงได้มอบให้จัดพิมพ์ได้ตามความประสงค์

ครั้นต่อมา ได้มีผู้ขออนุญาตพิมพ์อีก จึงได้แก้ไขเพิ่มเติมอีกตามสมควร แม้เช่นนั้นก็ยังเกรงว่าอาจมีข้อบกพร่อง หรือผิดพลาดอยู่บ้าง ด้วยความรู้เท่าไม่ถึงการณ์ จึงขอถือโอกาสแจ้งไว้ในที่นี้ด้วยว่า ถ้าท่านผู้อ่านได้พบข้อบกพร่อง หรือผิดพลาด โปรดแจ้งให้ข้าพเจ้าทราบด้วย จักเป็นพระคุณมาก เพื่อจักได้แก้ไขให้สมบูรณ์และถูกต้องต่อไป.

เพื่อให้แพร่หลายทั่วถึงแก่ท่านผู้ตองการ ข้าพเจ้าจึงมอบลิขสิทธิหนังสือนี้ให้แก่มหามกุฏราชวิทยาลัยเป็นเจ้าของ เพื่อจัดพิมพ์ต่อไป.

(พระราชกวี)

วัดบวรนิเวศวิหาร พระนคร

๑๕ กันยายน ๒๕๐๐

สารบาญ

คู่มือปฏิบัติงาน

ศาสนพิธี

สังเขป

ข้อความเบื้องต้น

การทำกิจการงานทุกอย่าง ถ้าทำเป็นระเบียบ ย่อมเป็นที่น่าดู และเป็นเครื่องปลุกใจให้ได้รับความแช่มชื่นเบิกบาน หมู่ชนที่เจริญแล้ว จึงมีความนิยมในเรื่องระเบียบ ระเบียบที่นิยมทำกันจนเป็นธรรมเนียมจึงได้เรียกว่า **พิธี.**

ทุก ๆ ศาสนา ต่างก็มีระเบียบที่จะพึงปฏิบัติ อันเกี่ยวแก่การบำเพ็ญกุศลในศาสนาที่ตนนับถือ เพราะฉะนั้น ระเบียบแห่งการบำเพ็ญกุศลในด้านศาสนาจึงเรียกว่า **ศาสนพิธี** และพิธีต่าง ๆ ที่ได้ประกอบขึ้นก็เป็นไปต่าง ๆ กัน เพราะเป็นไปตามความเชื่อถือ

ในด้านพระพุทธศาสนาของเรา ก็มีนิยมบำเพ็ญหรือประกอบพิธี เช่นการบำเพ็ญกุศลบางอย่าง นิมนต์พระบ้าง เชิญแขกผู้มีเกียรติมาประชุมบ้าง แล้วบำเพ็ญทาน ดังนี้เป็นต้น เมื่อปรารภเหตุอย่างใดอย่างหนึ่งขึ้น ก็จัดประกอบพิธีบำเพ็ญกุศล เมื่อเป็นเช่นนี้ พิธีการบำเพ็ญกุศลในด้านพระพุทธศาสนาจึงมีมากอย่าง เมื่อรวมกล่าวโดยย่อคงมี ๒ คือ :–

๑. **พิธีบำเพ็ญกุศลเกี่ยวแก่การมงคล** เช่นโกนผมไฟ ตัดจุก แต่งงาน ทำบุญอายุ เป็นต้น.

๒. **พิธีบำเพ็ญกุศลเกี่ยวแก่การตาย** เช่นทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา, ทำบุญอัฐิเป็นต้น.

ในพิธีนั้น ๆ เมื่อจะประกอบขึ้นต้องให้มีระเบียบเป็นไปตามความนิยม การงานจึงจะลุล่วงไปได้ด้วยความเรียบร้อย.

ในที่นี้ จักได้กล่าวถึงระเบียบวิธีที่จะปฏิบัติงาน

ในพิธีนั้น ๆ เพื่อเป็นแนวทางแห่งการปฏิบัติงาน.

เมื่อจัดพิธีบำเพ็ญกุศลประเภทไหน เบื้องต้นต้องเตรียมสิ่งของเครื่องใช้ และจัดกิจอื่น ๆ ให้เสร็จเรียบร้อย ตั้งต้นแต่การนิมนต์พระเป็นลำดับไป.

๑. **นิมนต์พระ** ควรเขียนเป็นฎีกา เพื่อท่านจักได้ถือไว้เป็นหลักฐานกันลืม ข้อความที่เป็นหลักนั้นต้องแจ้งสถานที่, วัน, เดือน, ปี, และเวลา พร้อมทั้งชื่อผู้นิมนต์ ถ้าเกี่ยวด้วยงานศพ ต้องแจ้งให้ชัดเจนว่าศพของใคร ใครเป็นผู้จัดทำ พร้อมทั้งบอกชื่อ ยศบรรดาศักดิ์ของผู้ตายนั้นด้วย ส่วนข้อความอื่น ๆ ก็ตามแต่ผู้นิมนต์จะพึงเขียนตามต้องการ แต่มีข้อที่ควรกำหนดจำถ้อยคำ ตามที่ได้นิยมใช้ ถ้านิมนต์เกี่ยวด้วยการมงคล พึงกล่าว "**เจริญพระพุทธมนต์**" ถ้าเกี่ยวด้วยศพ พึงกล่าว "**สวดมนต์**" อย่าให้สับสน ถ้านิมนต์ฉัน อย่าพึงใช้ถ้อยคำที่ขัดกับพระวินัยบัญญัติ เช่น ออกชื่อโภชนะว่า นิมนต์ฉันข้าวเป็นต้น การนิมนต์ออกชื่อโภชนะเช่นนั้น เมื่อพระรับนิมนต์

ในเมื่อไม่มีสมัยที่ได้รับยกเว้นก็เกิดอาบัติ จึงควรใช้คำที่ควร เช่นนิมนต์รับอาหารบิณฑบาตเช้า เพล หรือนิมนต์ฉันเช้า ฉันเพล ตามสมควร.

จำนวนพระที่นิยมในพิธีนั้น ๆ มีกำหนดไม่สู้แน่นอน โดยสามัญ ๕, ๗, ๙, ๑๐, ๑๑. ในงานทั่วไป เว้นงานมงคลสมรส มงคลสมรสนิยมคู่ เช่น ๖, ๘, ๑๐. ส่วนในพระราชพิธีตั้งแต่ ๑๐ ขึ้นไปเช่น ๑๐, ๒๐ เป็นต้น.

อนึ่ง การนิมนต์พระในพิธีเกี่ยวแก่การมงคล โดยมากไม่นิยมการขอสงฆ์ และไม่ถวายเป็นสังฆทาน มีอยู่บ้างแต่เป็นจำนวนน้อย เช่นบางท่านทำบุญอายุไม่ต้องการทำเป็นพิธีใหญ่ ก็ขอสงฆ์ไปถวายเป็นสังฆทาน ไม่มีการสวดมนต์เลี้ยงพระ.

๒. **จัดสถานที่** การงานที่เกี่ยวด้วยพิธี มีการเชื้อเชิญบรรดาญาติมิตรมาประชุม รวมเรียกว่าเชิญแขก เมื่อเป็นเช่นนี้ เรื่องสถานที่เป็นสิ่งสำคัญต้องจัดทำให้สะอาดหมดจดตามสมควร ถ้าสามารถจักตกแต่งด้วยเครื่องประดับตกแต่งอีกก็ได้ เมื่อไม่

สามารถ เป็นแต่เพียงปัดกวาดเช็ดถูให้ดูสะอาดตา เก็บงำสิ่งของ อย่าทิ้งไว้ให้เกะกะกีดขวาง หรือนำเข้าจัดตั้งไว้ให้เป็นระเบียบ เช่นนี้ก็ได้.

อนึ่ง ในบางแห่งมักนิยมการขึงม่านข้างฝาด้วย แท้จริง ในเรื่องการขึงม่านข้างฝานั้น พึงทราบว่า ไม่จำเป็นต้องขึงเสมอไป คุณค่าของการขึงม่าน ก็ดูเหมือนเป็นเพียงบังสิ่งไม่สะอาดตามข้างฝาเท่านั้น ถ้าเมื่อฝาสะอาดดีแล้วก็ไม่จำต้องขึง เพราะการขึงม่านบังหลัง ในที่บางแห่งกลับปิดช่องลมให้อบอ้าว บางคราวปิดทางแสงสว่างที่จะเข้าให้มืด ไม่โปร่ง.

การจัดทำสถานที่ให้สะอาดงดงาม ถือกันว่าเป็นมงคล และต้อนรับสิ่งเป็นมงคล ต้อนรับแขกผู้มาในงาน.

๓. **ปูลาดพื้นสถานที่** พึงจัดปูลาดพื้นด้วยเครื่องปูลาด เช่นพรมหรือเสื่อตามสมควร เพื่อเป็นที่รับแขกที่มาในงาน การปูลาดไม่ใช่เพียงปูพอให้เต็มไปเท่านั้น ต้องมุ่งถึงความเหมาะสมและความสวย

งามด้วย ถ้าเครื่องปูลาดมีมาก สามารถปูให้เต็มสถานที่ประกอบพิธีได้ ก็ปูให้เต็ม พึงเลือกคัดดูสีสัณฐานลวดลาย และขนาดให้พอเข้ากันได้ปูลำดับกันไป แต่มีข้อที่ควรกำหนดไว้คือ การปูลาดตรงที่ต่อต้องให้ **ด้านสูงทับด้านต่ำ อย่าให้ด้านต่ำทับด้านสูง** ทางไหนสูง ทางไหนต่ำ ให้กำหนดทางด้านพระพุทธรูปและพระสงฆ์ประดิษฐานอยู่เป็นด้านสูง เพราะตามความนิยมโดยทั่วไป เกี่ยวด้วยการคารวะกัน ผู้ใหญ่นั่งสูงกว่าผู้น้อย ผู้น้อยไม่นั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ พระก็ยังต้องนั่งตามลำดับอาวุโส คือ พรรษาที่สูงและต่ำตามลำดับกันไป และยังมีข้อห้ามอยู่อีกว่าห้ามพระผู้มีพรรษาสูง ซึ่งเรียกว่าพระเถระ นั่งห้ามอาสนะ คือนั่งเสียในลำดับที่ต่ำ พระผู้น้อยไม่อาจไปนั่งในที่สูงได้ และต่ำลงไปอีกก็ไม่ที่นั่ง ชื่อว่าเป็นการปิดกั้นที่นั่งกันอยู่ในตัว และปรับอาบัติแก่ผู้น้อยซึ่งนั่งในลำดับที่สูงกว่าพระผู้ใหญ่ เว้นไว้แต่จะได้รับอนุญาต แม้ในหมู่คฤหัสถ์ที่มีจรรยาอันดีงาม ก็ยัง

นิยมการนั่ง การเดินเป็นไปตามลำดับผู้ใหญ่ผู้น้อยเช่นเดียวกัน การปูลาดถ้าใช้ผืนต่ำซ้อนทับผืนอยู่ด้านสูง ผู้ที่นั่งในด้านต่ำก็ชื่อว่านั่งสูงกว่าผู้ใหญ่ เพราะฉะนั้นการปูลาดจึงควรระวังให้มาก ถ้าเครื่องปูลาดมีน้อยจะใช้เป็นแห่ง ๆ ตามที่เห็นสมควรก็ได้.

๔. **ปูลาดอาสนะพระสงฆ์** เมื่อได้ปูลาดพื้นเสร็จเรียบร้อยแล้ว พึงปูลาดอาสนะสำหรับพระสงฆ์นั่ง พระสงฆ์ที่นั่งในพิธี นิยมนั่งเรียงเป็นแถว ไม่ใช่นั่งเป็นหมู่ จึงต้องลาดอาสนะให้ยาวไปเป็นแถวตามต้องการ กะให้พอเหมาะกับพระที่จะนั่ง อย่าให้ห่างกันจนเกินไป หรือเบียดเสียดจนเกินควร ดูแต่เพียงพอเหมาะพอสบาย.

อาสนะพระสงฆ์ พึงลาดทับลงบนอาสนะของคฤหัสถ์ อย่าให้เครื่องลาดที่คฤหัสถ์นั่ง ทับอยู่ข้างบน เพราะถ้าทับอยู่ข้างบน เมื่อนั่งลง ก็ชื่อว่านั่งสูงกว่าพระสงฆ์ ขาดคารวะในพระภิกษุสงฆ์ หรืออาสนะที่ใหญ่หรือยาวผืนเดียวกัน ให้พระนั่งในเอกเทศ

ข้างหนึ่ง แม้เช่นนี้คฤหัสถ์ขึ้นนั่งร่วมอยู่ด้วยก็ไม่ควร ชื่อว่าขาดคารวะเช่นเดียวกัน ถ้าหากหญิงขึ้นนั่งอยู่บนอาสนะนั้นด้วยพระก็ต้องอาบัติ เพราะมีพระพุทธ-บัญญัติห้ามภิกษุนั่งอาสนะเดียวกับหญิง แม้ว่าเป็นผืนใหญ่หรือยาวเท่าไรและนั่งไม่ใกล้กัน ก็ยังชื่อว่านั่งอาสนะเดียวกัน เพราะฉะนั้น การจัดอาสนะสำหรับพระสงฆ์ จึงควรให้เป็นคนละส่วนกับคฤหสถ์ เมื่อปูอาสนะของคฤหัสถ์แล้ว ควรปูอาสนะพระสงฆ์ให้ห่างออกไปเสียอีกส่วนหนึ่ง เว้นช่องว่างเล็กน้อยอย่าให้เกี่ยวกัน ถ้าเป็นเครื่องปูลาดที่กว้างใหญ่จะทำเช่นนั้นไม่ได้ พึงใช้อาสนะอื่นปูทับลงข้างบน. ตามที่นิยมกันมักใช้ผ้าขาวหรือผ้าสีอื่น ๆ ก็ได้ ปูลาดทับลงข้างบน ทำเช่นนี้ก็ชื่อว่ามีอาสนะคนละผืน ไม่ต้องร่วมกันกับคฤหัสถ์ ถ้าจัดให้งดงามตากว่านี้ เมื่อลาดผ้ายาวลงผืนหนึ่งแล้ว พึงปูอาสนะเล็ก ๆ นั่งเฉพาะองค์ทับลงอีกชั้นหนึ่ง เช่นนี้ดีและดูงามด้วย ชื่อว่าเป็นการแสดงคารวะด้วย แม้ใคร ๆ จะขึ้นไปนั่งบนอาสนะ

นอกจากที่พระสงฆ์แล้วย่อมไม่ขัดสิ้น เมื่อลาดอาสนะเสร็จแล้ว ถ้ามีหมอนอิงก็ตั้งพิงไว้ด้านหลังเฉพาะองค์ ๆ ที่กล่าวมานี้เป็นการจัดรับรองพระสงฆ์และแขกนั่งกับพื้น เมื่อจัดนั่งกับพื้น ไม่ควรนำเก้าอี้นั่งรับแขกมาตั้งในบริเวณนั้น เว้นแต่ตั้งเก้าอี้ไว้ในที่ต่ำกว่า เพราะถ้าพระสงฆ์นั่งอยู่กับพื้น คฤหัสถ์ขึ้นนั่งอยู่บนเก้าอี้ ถือกันว่าเสียมารยาทที่ดีงามอย่างยิ่งขาดคารวะในพระสงฆ์ เท่ากับเป็นการหมิ่นพระสงฆ์ว่าเป็นผู้ต่ำหรือเลว จึงควรระวังให้มาก.

สถานที่ที่ทำพิธีจัดรับแขกด้วยเก้าอี้ อาสนะพระสงฆ์ก็ต้องยกเป็นอาสน์สงฆ์ขึ้น ให้มีความสูงกว่าเก้าอี้ หรือเสมอกันจึงควร แต่จะให้พระนั่งเก้าอี้ห้อยเท้าสวดมนต์ไม่ควร เพราะดูไม่งาม และเรื่องของพระนิยมนั่งราบ การยกอาสน์สงฆ์ให้พระนั่ง แม้จัดรับแขกนั่งกับพื้นก็มีนิยมกันอยู่เหมือนกัน.

๕. **จัดเครื่องรับรอง** เมื่อจัดที่ปูลาดอาสนะเสร็จแล้ว พึงจัดเครื่องรับพระรับแขกต่อไป. ตามประเพณี

นิยมของไทย เครื่องรับรองมีมากอย่าง จักกล่าวเฉพาะที่เป็นหลักใหญ่ ๆ เมื่อสามารถอย่างไร พึงจัดตามความประสงค์.

เครื่องรับรองพระหรือแขกทั่ว ๆ ไป มีกระโถน ที่น้ำเย็น ที่น้ำร้อน หมากพลูหรือบุหรี่ จัดใส่ภาชนะไว้ หรือมีน้ำดื่ม ก็ควรจัดเตรียมไว้ ในส่วนที่สำหรับรับพระ สิ่งที่ไม่ควรให้ขาด คือกระโถนและที่น้ำ แม้ในด้านพิธีกรรมของสงฆ์ ในเรื่องน้ำก็ขาดไม่ได้ เช่น ก่อนที่จะทำสังฆกรรมมีสวดปาฏิโมกข์ เป็นต้น ท่านก็ให้เตรียมตั้งน้ำใช้น้ำฉันไว้ เพราะฉะนั้นจึงไม่ควรให้ขาด เมื่อจัดเสร็จแล้ว พึงนำไปตั้งไว้ตามที่ จัดเฉพาะองค์ อย่ารวมกัน ถ้าไม่สามารถ เพราะภาชนะไม่พอ บางสิ่ง บางอย่าง จะใช้ ๒ องค์ต่อ ๑ ที่ก็ได้ เช่น กระโถน หมากพลูหรือบุหรี่ ส่วนน้ำ ต้องจัดจำกัดเฉพาะองค์ จะใช้รวมกันไม่ได้ เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามดื่มร่วมบริโภคร่วมในภาชนะเดียวกัน ส่วนหมากพลูหรือบุหรี่ เป็นชิ้นหรือเป็นส่วนอยู่แล้ว เมื่อ

ต้องการหยิบมาเฉพาะส่วน ไม่ชื่อว่าบริโภคร่วมภาชนะเดียวกัน.

การจัดตั้งเครื่องรับรองพระสงฆ์นั้น ให้ตั้งกระโถนที่น้ำเย็นที่หมากหรือบุหรี่ ทางด้านขวาของพระสงฆ์ ให้เรียงเป็นลำดับกัน คือตั้งกระโถนไว้ด้านใน ถัดออกมา ที่น้ำเย็น ถัดออกมา ที่หมากพลูหรือบุหรี่ ตั้งกระโถนให้เป็นหลักเสียก่อน อย่าให้ล้ำไปด้านหลังมากนัก อย่าให้ล้ำออกนอกมากนัก แนวด้านหน้าของหมอนอิงนั้นพอเหมาะ แล้วจึงวางที่น้ำเย็น หมากพลูหรือบุหรี่ถัด ๆ กันออกมา อย่าให้สับสนกัน และอย่าวางให้ห่างกันนัก ชิดกันนัก ดูระยะแต่พองาม และต้องดูแถวให้ตรงกันทั้งด้านขวางและด้านยาว อย่าให้แถวคดไปคดมา ไม่น่าดู น้ำร้อนหรือน้ำดื่ม เมื่อพระเข้านั่งที่แล้วจึงถวาย.

ส่วนเครื่องรับรองแขกคฤหัสถ์ พึงจัดตามประเพณีนิยม เช่นมีน้ำร้อนน้ำเย็นหรือน้ำดื่มตามสมควร จัดรวมตั้งไว้เป็นที่ ๆ ก็ได้ ถ้าเป็นแขกผู้ใหญ่ควร

จัดให้เฉพาะที่ ถ้าแขกมากเกรงจะไม่ทั่วถึง พึงจัดใส่ภาชนะไปให้เป็นคราว ๆ.

๖. จัดเครื่องบูชาและตั้งพระพุทธรูป เครื่องบูชาตามที่นิยมใช้กันอยู่นั้น มีหลายอย่างต่าง ๆ กัน เช่น ม้าหมู่ โต๊ะชั้น โต๊ะเดี่ยว จัดเครื่องสักการะมากบ้างน้อยบ้าง เป็นไปตามความเหมาะสม เป็นไปตามฐานะและพิธีใหญ่หรือเล็ก หรือตามความสามารถที่จะจัดได้ เครื่องสักการะที่เป็นหลัก มี ๓ อย่างคือ ดอกไม้ ธูป เทียน ที่ใช้ตั้งบูชาบนโต๊ะอย่างน้อย ๕ ที่ คือ ดอกไม้ ๒ ที่ เทียน ๒ ที่ ธูป ๑ ที่ ธูปปักเพียง ๓ เล่มพอ. เทียนธูปที่ปักไว้สำหรับจุดบูชา ควรชุบน้ำมันที่ไส้เทียนและที่ปลายธูปสักเล็กน้อยก่อน เพื่อจุดง่าย และน้ำมันที่ชุบนั้น น้ำมันยางเป็นดีกว่าอย่างอื่น แต่อย่าให้มากเกินไป.

สำหรับในเรื่องเครื่องบูชาหรือเครื่องสักการะนี้ ไม่สู้แน่นอน ให้พิจารณาดูตามควร ข้อสำคัญมีอยู่ก็คือให้เป็นสิ่งที่เหมาะสมแก่ความที่จะตั้งพระพุทธรูปและ

ที่บูชา ถ้าพิธีใหญ่ เชิญแขกมาก จะจัดเครื่องบูชานิดหน่อยดูไม่งาม ในเรื่องพิธีพระ สำคัญอยู่ที่เครื่องบูชา ถ้าจัดไม่น่าดู ก็ไม่เป็นที่ส่งเสริมเชิดชูเกียรติหรือสง่าราศี แม้จะจัดงานให้ใหญ่โตอย่างไร ก็ไม่น่าดู.

เครื่องบูชา ควรตั้งไว้ด้านขวาของพระสงฆ์ แต่ถ้าสถานที่ไม่อำนวย ตั้งไว้ด้านซ้ายก็ได้ การตั้งต้องพิจารณาให้เหมาะสมแก่สถานที่ อย่าให้ใกล้ชิดกับทางที่จะต้องใช้เดินผ่านไปมา อย่าให้ขัดกับที่รับแขก ควรจะตั้งผันพระพักตร์พระพุทธรูปไปทางไหน ? ข้อนี้มีความนิยมต่าง ๆ กัน บางแห่งตั้งผันพระพักตร์ไปตามแถวพระสงฆ์นั่ง บางแห่งผันพระพักตร์ไปตามพระสงฆ์ เมื่อพิจารณาดูตามความเหมาะสมแล้ว ผันพระพักตร์ไปตามพระสงฆ์ดีกว่า สมมติว่าเป็นประมุข คือเป็นหัวหน้า และการตั้งพระพุทธรูปบูชา ก็เพื่อให้เจ้าของงานบูชา ผันพระพักตร์ทางเดียวกันกับพระสงฆ์สะดวกในการจุดเทียนธูปและกราบไหว้ ถ้าตั้งเครื่อง

บูชาสกัดหัวแถว ผันพระพักตร์พระพุทธรูปไปตามแถวพระสงฆ์ไม่สะดวกแก่การจุดเทียนธูปและกราบไหว้ ถ้าสถานที่ไม่เหมาะ แม้จะตั้งเลื่อนห่างจากแถวพระสงฆ์ก็ได้ ถ้าห่างออกมาไม่เข้าลำดับแถว จักตั้งผันพระพักตร์ไปตามแถวพระสงฆ์ก็ได้ เพราะสะดวกในการจุดเทียนธูปและกราบไหว้เหมือนกัน มีข้อที่ควรกำหนดก็คือ เมื่อผู้บูชากราบพระพุทธรูป อย่าต้องให้หันหลังให้พระสงฆ์ เมื่อจัดตั้งโต๊ะเครื่องบูชาเสร็จแล้ว ควรมีพรมเล็ก ๆ หรือผ้าก็ได้ ปูไว้หน้าโต๊ะผืนหนึ่ง ไม่ใช่สี่เหลี่ยม ชนิดสี่เหลี่ยมผืนผ้า ปูด้านยาวพุ่งตรงออกมาจากโต๊ะเครื่องบูชา ไม่ใช่วางหน้าโต๊ะ เป็นที่สำหรับกราบ (ถ้าเจ้าของงานเป็นชั้นเจ้า ต้องมีผ้าขาวสี่เหลี่ยม หรือสี่เหลี่ยมรีขนาดผ้าเช็ดหน้า ปูทับไว้อีกผืนหนึ่ง) ผ้าปูสำหรับกราบหน้าโต๊ะนี้ ถ้าชั้นสูงชั้นผู้ใหญ่ไม่ควรให้ขาด.

พระพุทธรูปที่นำมาประดิษฐานบนที่บูชา ในงานพิธีทั่วไปมักนิยมใช้พระพุทธรูปปางสมาธิหรือมารวิชัย

ไม่สู้จะนิยมพระยืน ถ้าเป็นงานทำบุญวันเกิดหรือทำบุญอายุ มักนิยมใช้พระประจำวันเกิดของเจ้าของงาน.

๗. ตั้งภาชนะน้ำมนต์ ภาชนะที่สำหรับใส่น้ำทำน้ำมนต์ มักนิยมใช้ครอบสำริด ถ้าหาไม่ได้จะเป็นครอบทองเหลือง ทองแดงก็ได้ ถ้าไม่มีครอบ ใช้บาตรหรือขันก็ได้ ตามโบราณท่านนิยมใช้บาตรดิน แต่มาในบัดนี้บาตรดินหายาก แม้บาตรเหล็กก็ใช้กัน มีข้อจำกัดอยู่ว่า อย่าใช้เครื่องทองหรือเงินใส่น้ำสำหรับให้พระทำน้ำมนต์ เพราะเป็นของอนามาส พระจับต้องอาบัติ แต่ถ้านำมาใส่น้ำสำหรับผสมน้ำมนต์ไม่ห้าม เพราะไม่ได้เกี่ยวกับพระจะจับต้อง ถ้าต้องการน้ำมาก เช่นในการตัดจุกหรือมงคลสมรส ควรใช้บาตรหรือหม้อน้ำมนต์ตั้งเพิ่มไว้อีก น้ำอย่าให้พร่องมากนัก ให้เต็มแต่ไม่ถึงล้น สิ่งต่าง ๆ ที่จะใส่ในหม้อน้ำมนต์ ตามในพระราชพิธีไม่นิยมใช้ จึงไม่กล่าวในที่นี้.

๘. สิ่งต่าง ๆ ที่จะต้องเตรียมไว้ใช้ในพิธีมงคล

นอกจากน้ำมนต์

ก. งานมงคล โกนผมไฟ ตัดจุก ควรเตรียมสังข์ โถปริก ใส่กระแจะ กรรไกร กรรบิด (มีดโกน) มงคล บางแห่งก็มีหญ้าแพรก ใบบัวหลวงหรือใบบอน สำหรับรองผมที่ตัดหรือโกนแล้วด้วย.

ข. งานมงคลสมรส ควรเตรียมสังข์ มงคลคู่.

ค. งานขึ้นบ้านใหม่ ควรเตรียมโถปริกใส่กระแจะสำหรับเจิมประตูบ้าน ทรายใส่ภาชนะเช่นบาตรไว้ เสร็จแล้วจักได้ใช้โรยรอบ ๆ บ้าน ซึ่งถือกันว่าเป็นมงคลและป้องกันภัยอันตราย.

สิ่งเหล่านี้ ควรหาเตรียมไว้ และจัดโต๊ะไว้สำหรับตั้งโต๊ะหนึ่ง จะตั้งด้านขวาหรือด้านซ้ายของเครื่องบูชาตามแต่จะเหมาะ แล้วนำสิ่งที่เตรียมไว้นั้นใส่ภาชนะรวมตั้งบนโต๊ะนั้น ส่วนครอบสำหรับทำน้ำมนต์ เมื่อพระเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว พึงนำไปตั้งไว้ที่ตรงหน้าพระที่ท่านจักเป็นผู้หยดเทียน.

เทียนสำหรับทำน้ำมนต์ ควรใช้ขี้ผึ้งแท้ มักนิยม

ขนาดหนัก ๑ บาท หรือจะหย่อนบ้างเกินบ้างก็ไม่สู้จำกัดตายตัวนัก ติดประจำไว้ที่ภาชนะน้ำมนต์.

เครื่องประน้ำมนต์ ควรใช้หญ้าคามัดเป็นกำแล้วตัดปลาย ตัดราก กะยาวประมาณ ๑ ศอก เพราะถือกันว่าเป็นหญ้ามงคล พระพุทธเจ้าเมื่อจะได้ตรัสรู้ก็ประทับนั่งบนมัดหญ้าคา ซึ่งเรียกกันว่ารัตนบัลลังก์ ในศาสนาพราหมณ์ ก็ถือว่าเป็นหญ้ามงคล เพราะเป็นหญ้าที่รองหม้อน้ำอมฤต ไม่ควรใช้อย่างอื่น เช่น ใบมะยม เพราะใบมะยมมักถือกันว่าสำหรับประพรมไล่ผี ไม่ใช่มงคล.

ถ้าเป็นงานมงคลทำบุญอายุ มักนิยมต่าง ๆ กัน มีพิธีโหรหรือพราหมณ์ด้วยบ้าง ไม่มีโหรหรือพราหมณ์แต่มีเครื่องบูชาเกี่ยวอยู่บ้าง เฉพาะที่ไม่มีโหรหรือพราหมณ์ ต้องเตรียมดังนี้

ถ้ามีการอาบน้ำ ต้องเตรียมสังข์สำหรับหลั่งน้ำพระพุทธมนต์ด้วย และเทียนมงคล ใช้ขี้ผึ้งแท้หนัก ๙ บาท ไส้ใช้เกินอายุของเจ้าของ ๑ เส้น พื้นมีความ

ยาวรอบศีรษะเจ้าของ เทียนมงคลนี้ใช้แทนเทียนชัย ฯ ถ้ามีเทียนชัย ฯ ด้วย เทียนมงคลให้เปลี่ยนใช้ไส้ ๓๒ เส้น ส่วนเทียนชัย ฯ ใช้ขี้ผึ้งแท้หนักเกินอายุของเจ้าของ ๑ บาท ไส้เกินอายุของเจ้าของ ๑ เส้น ให้มีความสูงเท่าตัวเจ้าของ เทียนชัย ฯ เวลาจุดแล้วต้องระวังอย่าให้ดับในระหว่าง ต้องจุดให้หมดเล่ม ถ้าดับในระหว่าง มักถือกันว่าเป็นลางไม่ดี จึงต้องระวังให้มาก โดยมากมักจะหาตู้เทียน แล้วจุดตั้งไว้ในตู้.

เวลาจุด เมื่อพระเริ่มเจริญพระพุทธมนต์ถึงบทว่า **พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ ฯ** จึงลงมือจุดเทียนชัย ฯ และเทียนมงคล ถ้าฤกษ์จุดเทียนชัย ฯ มี พึงจุดเทียนชัย ฯ ตามฤกษ์ ส่วนเทียนมงคลจุดดังกล่าวแล้ว.

ถ้าทำตามปกติธรรมดา ก็จัดอย่างมงคลทั่ว ๆ ไป ที่นำมากล่าวไว้ ก็เพื่อให้ทราบเป็นเค้าเรื่องเท่านั้น.

การทำบุญอายุ มีกำหนดวันดังนี้ คือ ถ้าเกิดในวันไหน ให้เจริญพระพุทธมนต์ในวันนั้น เช่นเกิดวันที่ ๕ พึงเจริญพระพุทธมนต์ในวันที่ ๕ เลี้ยงพระ

ในวันที่ ๖ ถ้าทำงานวันเดียว ก็เลี้ยงพระในวันที่ ๕ นั้น เพราะท่านถือวันเจริญพระพุทธมนต์เป็นวันสำคัญ.

อนึ่ง ในพิธีทำบุญอายุตามที่นิยมมักมีพิธีทักขิณานุปทานหรือเปตพลีเสียก่อน คือทำก่อนจากเจริญพระพุทธมนต์ ในวันเดียวกัน ก่อนเวลากันก็ได้ หรือทำเสียก่อนวันหนึ่งก็ได้ เป็นพิธีบำเพ็ญกุศลอุทิศให้บุรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว มีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลแล้วกรวดน้ำอุทิศผล จะทำมากหรือน้อย ก็แล้วแต่กำลัง.

๙. **วงด้ายสายสิญจน์** สายสิญจน์ ต้องใช้ด้ายดิบจับเป็น ๓ หรือ ๙ เส้น ตามความนิยมมักเป็น ๙ เส้น ใช้ด้ายอย่างอื่น เช่น ด้ายกลุ่ม ด้ายฟอก เป็นต้น ไม่ควร ในงานมงคลทั่วไป นิยมใช้วงทั่วบ้าน ตั้งต้นแต่พระพุทธรูปที่เครื่องบูชา แล้วเวียนไปทางขวาเป็นทักขิณาวัตต์ แล้วกลับมาบรรจบที่พระพุทธรูป พันไว้ที่พระหัตถ์หรือที่ฐานข้างบนของพระพุทธรูป อย่าพันกับองค์พระ จักแลดูเป็นมัดพระพุทธรูป จาก

พระพุทธรูปก็วงเครื่องต่าง ๆ ที่นำมาประกอบพิธีซึ่งตั้งไว้บนโต๊ะนั้น วงเวียนขวาเช่นเดียวกัน แต่จงกำหนดดูว่า จะให้สายสิญจน์ลงทางไหน จึงจะไม่กีดกับกิจการที่จะทำในลำดับต่อไป วงเสร็จแล้วหาภาชนะรองกลุ่มสายสิญจน์ไว้ ส่วนหม้อทำน้ำมนต์รอไว้ให้พระวงก็ได้.

สายสิญจน์ เมื่อวงแล้วต้องระวังให้มาก ห้ามการข้ามกราย จะยกสิ่งของข้ามหรือเอื้อมมือข้ามไม่ได้ทั้งสิ้น ห้ามทั้งพระและคฤหัสถ์ ถ้ามีความจำเป็น เช่นจะหยิบยกสิ่งของ ก็พึงยกสายสิญจน์ขึ้นก่อนแล้วลอดไปข้างล่าง.

ถ้าเป็นมงคลโกนผมไฟหรือตัดจุก นิยมวงที่เด็กด้วย ในเวลาฟังพระเจริญพระพุทธมนต์ และเวลาตัดโกน ตามแบบเก่า ที่ทำกันตามชนบท มักวงไว้กับตัวเด็ก ถ้าเป็นเด็กหญิง เมื่อวงแล้วก็ไปพันไว้กับวัตถุอื่นแล้วจึงเอากลุ่มด้ายสายสิญจน์ถวายพระ วงอย่างนี้ไม่เหมาะ เพราะบางคราว ผู้ที่ไม่รู้ก็มักหยิบ

สิ่งของข้ามไปบ้าง เอื้อมมือข้ามไปบ้าง ไม่สมควร สู้วงไว้ให้สูงพอเดินไม่ถูกศีรษะไม่ได้ ไม่ต้องไประวัง แม้เด็กจะเป็นหญิง ก็ไม่มีทางขัดข้องอะไรกับพระ.

กิจการต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนี้ ต้องเตรียมจัดไว้ ให้เสร็จก่อนเวลาที่พระสงฆ์จะมาถึง.

๑๐. **ต้อนรับพระสงฆ์** เมื่อใกล้จะถึงกำหนด เวลาที่พระจะมา ควรจัดหรือส่งผู้ใดผู้หนึ่งให้เตรียม คอยต้อนรับพระ และเตรียมน้ำไว้สำหรับล้างเท้าพระ เพราะพระเมื่อเวลาเข้าบ้านเดินไปด้วยเท้าเปล่าไม่สวม รองเท้า เพราะมีพระพุทธบัญญัติห้ามไว้ว่า "เรา (ภิกษุ) ไม่เป็นไข้ จักไม่สวมรองเท้าเข้าไปในบ้าน" ถ้าภิกษุรูปใดฝ่าฝืน ปรับเป็นอาบัติทุกกฏ เมื่อเป็น เช่นนี้ เดินไปด้วยเท้า ๆ ย่อมเปื้อน.

เมื่อพระถึงแล้ว พึงออกไปนิมนต์ อย่าต้องให้ พระไปเงอะงะเก้อเขิน เพราะไม่พบเจ้าของหรือผู้นิมนต์ แล้วล้างเท้าเช็ดเท้าที่เปียกให้ และพาไปยังที่พัก ถ้า ไม่ได้จัดที่พักไว้ส่วนหนึ่งต่างหาก พึงนิมนต์ให้เข้า

นั่งตามที่ ครั้นนั่งเรียบร้อยแล้ว พึงประเคนสิ่งของที่ได้จัดเตรียมไว้ต้อนรับ ครั้นประเคนแล้วประณมมือไหว้ หรือกราบตามสมควร.

การประเคน ในตอนนี้จะเป็นใครก็ได้ จะเป็นชายหรือหญิงไม่ห้าม แต่ต้องทำให้ถูกลักษณะของการประเคน.

ลักษณะของการประเคน การประเคนนั้นท่านวางหลักไว้ดังนี้

๑. ของนั้นไม่ใหญ่โตหรือหนักเกินไป เป็นของยกคนเดียวได้.

๒. ผู้ประเคนเข้าอยู่ในหัตถบาส (คือห่างจากผู้รับประมาณหนึ่งศอกในระหว่าง).

๓. น้อมให้ด้วยกาย หรือของเนื่องด้วยกาย.

ผู้ประเคน ต้องเข้าไปอยู่ในที่ใกล้ในระยะดังกล่าวนั้น แล้วยกสิ่งของให้พ้นขึ้นจากพื้น แล้วน้อมถวาย สิ่งของที่ต้องประเคน คือสิ่งที่จะพึงบริโภค เช่น อาหาร น้ำร้อน หมากพลูบุหรี่ เป็นต้น ถ้าไม่ได้ใช้บริโภค

เช่นกระโถนไม่ต้องประเคน เมื่อประเคนแล้วอย่าไปจับเลื่อนของท่านอีก ถ้าไปจับเลื่อนของท่านต้องประเคนใหม่ ผู้หญิงประเคน ถ้าได้หัตถบาสและถูกลักษณะแล้ว ผู้ชายไม่ต้องประเคนซ้ำก็ได้ ที่ต้องประเคนซ้ำ ก็เฉพาะที่ยังทำไม่ถูกระเบียบ.

๑๑. เริ่มพิธี เมื่อพระมาประชุมพร้อมแล้ว พึงเริ่มพิธีมีจุดเทียนเป็นต้นต่อไป.

การจุดเทียนธูป เป็นหน้าที่ของเจ้าของงานโดยตรง ไม่ควรให้ผู้อื่นจุดแทน ถ้าเป็นงานมงคลสมรสให้คู่บ่าวสาวแบ่งกันจุด ควรเตรียมเทียนเล็ก ๆ ปักเชิงไว้ ๑ เล่ม เรียกว่าเทียนชนวน สำหรับจุดขึ้นก่อนแล้วนำเทียนชนวนไปจุดที่เทียนเครื่องบูชา หรือเทียนน้ำมนต์.

๑๒. คำบูชาพระ เบื้องต้นจุดเทียนชนวนแล้วก่อนที่จะจุดเทียนที่บูชา ควรกราบพระพุทธรูปเสียก่อนแล้วใช้เทียนชนวนจุดเทียนบนที่บูชา ให้จุดเล่มด้านขวาของพระพุทธรูปก่อน แล้วจุดเล่มด้านซ้าย ต่อไป

จุดธูป เทียนน้ำมนต์ยังไม่ต้องจุด เมื่อจุดเทียนธูปที่เครื่องบูชาเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่าประณมมือตั้งใจบูชา (นึกในใจ) ด้วยคำว่า

อิเมหิ สกฺกาเรหิ พุทฺธํ อภิปูชยามิ[๑]

อิเมหิ สกฺกาเรหิ ธมฺมํ อภิปูชยามิ[๑]

อิเมหิ สกฺกาเรหิ สงฺฆํ อภิปูชยามิ.[๑]

แล้วกราบ ๓ ครั้ง ครั้งที่ ๑ นึกใจในว่า พุทฺธํ วนฺทามิ ครั้งที่ ๒ ว่า ธมฺมํ วนฺทามิ ครั้งที่ ๓ ว่า สงฺฆํ วนฺทามิ. หรือครั้งที่ ๑ นึกในใจว่า อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ ภควา, พุทฺธํ ภควนฺตํ อภิวาเทมิ. ครั้งที่ ๒ ว่า สฺวากฺขาโต ภควตา ธมฺโม, ธมฺมํ นมสฺสามิ. ครั้งที่ ๓ ว่า สุปฏิปนฺโน ภควโต สาวกสงฺโฆ, สงฺฆํ นมามิ. อย่างใดอย่างหนึ่งตามความพอใจ.

ทุก ๆ ครั้งที่กราบพระ ควรปฏิบัติดังที่กล่าวมานี้.

เมื่อบูชาและกราบเสร็จแล้ว พึงถวายกลุ่มด้าย

---

๑. คำว่า อภิปูชยามิ ท่านใช้เป็น ปูเชมิ ก็มี ก็ใช้ได้. ข้างหน้า เหมือนกัน.

สายสิญจน์ หรือถวายเมื่อตอนจุดเทียนแล้วก็ได้ หรือให้ใคร ๆ ถวายก็ได้ เสร็จแล้วเริ่มอาราธนาศีลต่อไป.

๑๓. อาราธนาศีล ศีลที่นิยมในพิธีต่าง ๆ คือ ศีล ๕ เจ้าของงานอาราธนาเองหรือจะให้ใครอาราธนา จะเป็นชายหรือหญิงได้ทั้งสิ้น พึงนั่งคุกเข่ากราบ ๓ ครั้ง แล้วประณมมืออาราธนาด้วยเปล่งวาจาที่ดังพอได้ยินว่า

มยํ ภนฺเต ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม ๓ หน หรือจะเติม **ทุติยมฺปิ** ฯ **ตติยมฺปิ** ฯ ด้วยก็ได้.

อีกอย่างหนึ่งว่า **มยํ ภนฺเต วิสุํ วิสุํ รกฺขณตฺถาย ติสรเณน สห ปญฺจ สีลานิ ยาจาม. ทุติยมฺปิ** ฯ **ตติยมฺปิ** ฯ ดังนี้ ก็ได้ แล้วพึงตั้งใจรับศีลต่อไป (แบบนี้นิยมใช้กันอยู่โดยทั่วไป แม้ในพระราชพิธีก็ใช้อย่างนี้).

การรับศีล ไม่ควรทำแต่พอสักว่าเป็นพิธีเท่านั้น ควรตั้งใจรับ คิดงดเว้นตามข้อที่ห้ามทุก ๆ สิกขาบทไป เช่นนี้จึงจะเป็นบุญกุศล และเป็นมงคลแก่ตนเองด้วย ท่านที่ยังจำศีล ๕ ไม่ได้ หรือยังไม่เข้าใจว่า

ท่านห้ามอะไรบ้าง ก็ควรศึกษาท่องจำให้ขึ้นใจ ทั้งให้เข้าใจในเนื้อความของท่านด้วย พระท่านว่านำ ผู้รับว่าตามเป็นบท ๆ ไปดังนี้:–

นโม ตสฺส ภควโต อรหโต สมฺมาสมฺพุทฺธสฺส.

๓ จบ

(ขอนอบน้อมแด่พระผู้มีพระภาคเจ้าผู้อรหันต์ ตรัสรู้ชอบเองพระองค์นั้น)

พุทฺธํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้า ถึงพระพุทธเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

ธมฺมํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้า ถึงพระธรรมเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

สงฺฆํ สรณํ คจฺฉามิ.

(ข้าพระเจ้า ถึงพระสงฆเจ้าเป็นที่พึ่ง ที่ระลึก)

ทุติยมฺปิ ฯ แม้ในวาระที่ ๒ ฯ

ตติยมฺปิ ฯ แม้ในวาระที่ ๓ ฯ

ปาณาติปาตา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.

(ข้าพระเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากฆ่าสัตว์)

อทินฺนาทานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.
(ข้าพระเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากถือเอาสิ่งของที่เจ้าของไม่ได้ให้ ด้วยอาการแห่งขโมย)

กาเมสุ มิจฺฉาจารา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.
(ข้าพระเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากประพฤติล่วงประเวณีในทางกาม)

มุสาวาทา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.
(ข้าพระเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากพูดเท็จ)

สุราเมรยมชฺชปมาทฏฺฐานา เวรมณี สิกฺขาปทํ สมาทิยามิ.
(ข้าพระเจ้าสมาทานสิกขาบท เว้นจากดื่มน้ำเมา คือสุราและเมรัยอันเป็นที่ตั้งแห่งความประมาท)

เมื่อพระให้ศีลและรับศีลจบแล้ว พึงกราบ ๓ ครั้ง.

อนึ่ง พึงทราบว่า ในงานพิธีที่มีการสวดมนต์แล้วมีเทศน์ติดต่อกันไป ตอนสวดมนต์ไม่ต้องขอศีลรับศีลไปขอและรับตอนเทศน์ ในตอนสวดมนต์พึงอาราธนาพระปริตต์ ถ้าสวดมนต์แล้วไม่มีเทศน์ติดต่อกัน พึง

ขอศีลและรับศีลดังกล่าวแล้ว.

๑๔. อาราธนาพระปริตต์ ในพิธีที่ไม่มีเทศน์ติดต่อ เมื่อรับศีลเสร็จแล้ว พึงนั่งคุกเข่าประณมมือ อาราธนาพระปริตต์ด้วยคำว่า

วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพทุกฺขวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพภยวินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.
วิปตฺติปฏิพาหาย สพฺพสมฺปตฺติสิทฺธิยา
สพฺพโรควินาสาย ปริตฺตํ พฺรูถ มงฺคลํ.

อาราธนาจบแล้วกราบ ๓ ครั้ง แล้วพึงนั่งราบตั้งใจฟังพระสวดมนต์ต่อไป.

วิธีอาราธนาศีลและอาราธนาพระปริตต์ที่กล่าวมานี้เป็นสถานที่ที่จัดให้พระและแขกนั่งกับพื้น ถ้าจัดให้พระนั่งบนอาสน์สงฆ์ แขกนั่งบนเก้าอี้ มีนิยมการยืนอาราธนา คือให้ผู้กล่าวอาราธนา ยืนค่อนทางท้ายแถวของพระสงฆ์ ผินหน้าไปทางหัวแถวพระสงฆ์ แล้ว

ประณมมือกล่าวคำอาราธนา จบแล้วไม่ต้องกราบ ถอยหลังออกมาพอสมควรแล้ว เดินกลับมานั่งตามที่ แม้อาราธนาธรรมดังจะกล่าวในข้างหน้า ก็พึงปฏิบัติ เช่นเดียวกัน.

๑๕. **จุดเทียนน้ำมนต์** การจุดเทียนน้ำมนต์ ตามที่นิยมกันส่วนมาก ตลอดจนในทางราชการ จุด ในตอนที่พระสวดถึงมงคลคาถา ตอนขึ้น **อเสวนา ฯ** พึงจุดเทียนชนวน แล้วไปจุดเทียนสำหรับหยดน้ำมนต์ ที่ปักติดไว้กับภาชนะที่น้ำมนต์นั้น จุดเสร็จแล้วยก ประเคน มอบถวายพระที่ท่านจะพึงหยดทำน้ำมนต์นั้น ประเคนแล้วไหว้หรือกราบครั้งหนึ่ง.

การจุดเทียนน้ำมนต์ ในสมัยก่อนท่านนิยมจุด ตอนพระสงฆ์สวดรัตนปริตต์ ขึ้นบทว่า **ยงฺกิญฺจิ** วิตฺตํ ฯ แม้ในทางราชการก็นิยมเช่นนี้ แต่บัดนี้ได้ เปลี่ยนมาเป็นมงคลคาถาบทว่า อเสวนา ฯ

การจุดเทียนทำน้ำมนต์ เป็นหน้าที่ของเจ้าของ งานโดยตรง ไม่ควรให้ผู้อื่นจุด เพราะฉะนั้น ท่าน

ผู้เป็นเจ้าของงาน พึงนั่งตั้งใจฟังสวดมนต์ไปจนกว่าจะถึงเวลาจุดเทียนน้ำมนต์ ไม่ควรไปสาละวนอยู่กับเรื่องอื่น เมื่อจุดเทียนเสร็จแล้ว จำเป็นจะลุกไปจากที่นั้นบ้างก็ได้ ทั้งนี้เพื่อไม่ต้องเที่ยวตามในเวลาจุดเทียนทำน้ำมนต์.

เมื่อพระสวดมนต์จวนจบ ถึงบทส่งเทวดา คือ **ทุกฺขปฺปตฺตา ฯ** พึงให้จัดเตรียมน้ำร้อนหรือน้ำดื่มไว้ พอพระสวดจบ นำเข้าไปถวายไม่ต้องให้พระนั่งคอย.

เมื่อพระกลับ พึงไปส่งหรือให้ใครไปส่ง เพียงประตูบ้านก็พอ เพื่อแสดงความคารวะ เทียบอย่างส่งแขกผู้มีเกียรติที่มาหา หรือมาในงาน.

๑๖. พิธีในวันเลี้ยงพระ วันรุ่งขึ้น พึงตระเตรียมต้อนรับพระที่จะมาฉันอย่างตอนสวดมนต์นั้น พระพร้อมแล้ว เริ่มจุดเทียนและอาราธนาศีล รับศีลดังวันก่อน แต่ไม่ต้องอาราธนาพระปริตต์ เมื่อพระสวดพิธีถวายพรพระจบบทสังฆคุณ คือ สุปฏิปนฺโน ฯ แล้ว ถ้ามีการตักบาตร ก็ให้ตักตอนนี้ ถ้าเป็นงาน

มงคลสมรส ท่านนิยมให้คู่บ่าวสาวตักบาตรร่วมกัน เสร็จแล้วลงมือเตรียมจัดเลื่อนสำรับอาหารมาประจำไว้ตรงตามหน้าพระ บาตรหรือชามข้าวตั้งใน สำรับคาวหวานตั้งเรียงคู่กันไว้นอกออกมา คาวอยู่เหนือหวานอยู่ใต้ ถ้าสถานที่คับแคบ สำรับหวานยังไม่เรียงตั้งไว้ก็ได้ แต่นำมาเตรียมไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อสะดวกแก่การหยิบ เมื่อพระถวายพรพระจบแล้วพึงประเคน.

๑๗. **หน้าที่ประเคนพระ** การประเคนพระ ในตอนนี้ เจ้าของงานควรประเคนเอง หรือเห็นว่ามากนักตนประเคนสัก ๑ องค์ หรือ ๒ องค์ แล้วมอบให้ผู้อื่นประเคนก็ได้ ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ควรจัดให้คู่บ่าวสาวประเคนร่วมกัน การประเคนต้องให้ถูกลักษณะดังกล่าวแล้วในข้อ ๑๐ ให้เริ่มประเคนรูปที่นั่งต้นแถวก่อน แล้วต่อไปตามลำดับ พึงประเคนบาตรหรือชามข้าวก่อนแล้วจึงอาหาร เสร็จแล้วกราบครั้ง ๑ หรือ

๓ ครั้งตามควร ถ้าประเคนมากรูป รูปต้น ๆ เพียงประณมมือไหว้ก็พอ ถึงสุดท้ายจึงกราบ.

ที่กล่าวมานี้เป็นการเลี้ยงพระด้วยสำรับเฉพาะองค์ ถ้าจะเลี้ยงเป็นหมู่ที่เรียกว่าจัดเป็นโต๊ะ ถ้าจะให้พระลุกไปฉันในที่อีกแห่งหนึ่ง พึงจัดเตรียมไว้ให้เสร็จก่อน เมื่อพระนั่งเข้าที่แล้วจึงประเคน ถ้าจัดให้ฉันเบื้องหน้าที่สวดมนต์นั้น พอพระสวดถวายพรพระตอนจบสังฆคุณแล้ว พึงเริ่มลงมือเตรียมเก็บที่น้ำร้อน น้ำดื่มอย่าทิ้งไว้ให้เกะกะ แล้วปูผ้าลง ด้านในให้ชิดแถวพระเพื่อสะดวกแก่พระซึ่งไม่ต้องเลื่อนลุกทุกรูปไป และพระที่จะลุกไปนั่งในที่ใหม่นั้น ระวังอย่าให้ต้องไปนั่งร่วมอยู่อาสนะเดียวกันกับคฤหัสถ์ เพราะถ้าผู้หญิงขึ้นนั่งร่วมบนอาสนะนั้น พระก็จักต้องอาบัติ แม้มีแต่ชายด้วยกัน ก็เป็นการขาดคารวะ จึงควรจัดหาอาสนะไว้ให้พระนั่งเสียส่วนหนึ่ง.

๑๘. **วิธีจัดโต๊ะเลี้ยงหมู่** เมื่อได้จัดปูผ้าเสร็จแล้วให้วางจานข้าวตรงหน้าที่พระนั่ง ช้อนวางขวา

ซ่อมวางซ้าย ชิดกับจานข้าวพอสมควร ถ้ามีมีดด้วยก็ให้วางมีดไว้ด้านขวา น้ำตั้งขวาของพระ จานแบ่งชามแบ่ง มีช้อนใส่ไว้ในชาม ๑ คัน ช้อนนี้เรียกกันว่าช้อนกลาง หรือช้อนสำหรับตักแบ่ง ซ้อนกันตั้งไว้ด้านซ้ายของพระ เวลานำของเข้าประเคน พึงเข้าทางซ้ายของพระ.

เรื่องการจัดเลี้ยงพระแบบเลี้ยงโต๊ะ หรือฉันเป็นหมู่ สิ่งที่จำต้องให้มี ขาดไม่ได้ คือ ช้อนกลาง ชามแบ่งจานแบ่ง ต้องมีให้ครบพระ หรือช้อนรวมกันไว้หลาย ๆ คัน ใส่จานหรือชามตั้งไว้กลางวงก็ได้ ช้อนกลางควรใช้ช้อนกระเบื้อง ที่เรียกกันว่าช้อนถ้วยจัดอย่างนี้ทั้งคาวและหวาน ทั้งนี้ เพื่อให้ความสะดวกแก่พระ เพราะมีพระวินัยบัญญัติห้ามพระภิกษุฉันร่วมภาชนะเดียวกัน ถ้าผ่าผืนคงต้องอาบัติ ถ้ามีชามแบ่งช้อนกลางไว้ ท่านผู้ใดต้องการอย่างไหน ใช้ช้อนกลางตักมาใส่ชามของตนบริโภค เช่นนี้พ้นจากความเป็นผู้ฉันภาชนะเดียวกัน.

เลี้ยงโต๊ะ ที่มีนิยมการใช้ชามแบ่งช้อนกลางนี้ มีนิยมในที่ทั่วไป ไม่ใช่เพียงฝ่ายพระ ท่านที่ผ่านการเลี้ยงโต๊ะมาแล้วย่อมทราบดี พึงเห็นเช่นโต๊ะจีน เขาก็มีถ้วยแบ่งช้อนกลาง ยิ่งเป็นโต๊ะฝรั่งยิ่งถือมาก เขาจัดไว้เสร็จ ผู้บริโภคไม่ต้องเรียกร้อง.

ประเพณีการเลี้ยงพระแบบโบราณ นิยมจัดเฉพาะองค์ นั่งเรียงแถวฉัน ดูงามดี ครั้นต่อมาในบัดนี้ การเลี้ยงแบบเลี้ยงโต๊ะ นิยมกันในฝ่ายคฤหัสถ์มากขึ้น ท่านผู้ที่เห็นว่าสะดวก เพราะไม่เปลืองถ้วยชาม ก็เลยจำมาจัดเลี้ยงพระบ้าง แต่เมื่อจำของเขามาใช้ ก็จำมาไม่หมดคงเอาแต่ที่ง่าย ที่สะดวก สำหรับพระที่ฉันแม้รู้ว่าผิด แต่เกรงใจเจ้าของงาน ก็ต้องทนต้องอาบัติไป ผู้ที่ไม่สนใจ ก็ทำตาม ๆ กันไป ถ้าเป็นไปอย่างนี้ไม่กี่มากน้อย พระวินัยบัญญัติข้อไหนไม่สะดวก ก็คงต้องถูกละเลยไปอีก ผลสุดท้าย พระพุทธศาสนาจะเป็นอย่างไร น่าคิด.

อนึ่ง การจัดโต๊ะ ควรมีผ้าปู จะเป็นเฉพาะโต๊ะ

หรือยาวไปก็ตาม แต่ไม่ควรให้ขาด อย่าเอาอาหารไปตั้งกับพื้น แล้วให้พระนั่งล้อมวงฉัน ดูไม่งดงามจักแสดงให้เห็นว่า พระไม่ใช่เป็นผู้มีเกียรติอะไร คงเหมือน ๆ กับชาวบ้านคฤหัสถ์นั่นเอง แม้คฤหัสถ์ชาวบ้านเอง เขาเลี้ยงกันเขาก็ต้องมีผ้าปู ถ้าจะบอกว่าหาไม่ได้ก็ไม่ถูก เพราะสิ่งอื่นยังหาได้.

การเลี้ยงพระแบบจัดโต๊ะ เมื่อจัดให้ถูกเรื่องแล้วไม่ใช่เป็นของสะดวกนัก จะว่าไม่เปลืองถ้วยชามก็ดูกระไรอยู่ เห็นว่าสู้การเลี้ยงเป็นองค์ ๆ ไม่ได้ แลดูงามตา.

๑๙. บูชาข้าวพระพุทธ ที่พระพุทธซึ่งเรียกว่าข้าวพระ (ถ้ามี) ให้จัดเตรียมมาตั้งไว้ที่หน้าเครื่องบูชาหรือเอกเทศส่วนหนึ่ง ในบริเวณนั้น ควรจะมีโต๊ะสำหรับตั้ง ถ้าไม่มีโต๊ะพึงใช้ผ้าขาวปูเสียก่อน แล้วจึงตั้งหรือวาง อย่าไปตั้งหรือวางไว้กับพื้น เพราะเป็นพุทธบูชา จักเป็นการไม่เคารพคารวะ เมื่อตั้งเสร็จแล้ว เจ้า

ของพึงทำการบูชาด้วยตั้งใจนึกดังนี้ อิมํ สูปพฺยญฺ-ชนสมฺปนฺนํ สาลีนํ โภชนํ อุทกญฺจ๑ วรํ พุทฺธสฺส ปูเชมิ บางแห่งก็มีคำว่า อุกาส นำหน้า คือ อุกาส อิมํ ฯ ต่อไปเหมือนกัน แปลว่า ข้าพเจ้าขอบูชาเครื่องบริโภคแห่งข้าวสาลี อันถึงพร้อมด้วยแกงและกับและน้ำ อันประเสริฐนี้ แด่พระพุทธเจ้า. เมื่อจำคำที่กล่าวนี้ไม่ได้ ก็พึงนึกบูชาตามสมควร จุดประ-สงค์ก็เพียงให้ตั้งใจระลึกนึกบูชาพระสัมมาสัมพุทธเจ้า บูชาแล้วกราบ ๓ ครั้ง เมื่อเลิกพึงกล่าวคำอำลาว่า เสสํ มงฺคลํ ยาจามิ ข้าพเจ้าขอส่วนที่เหลืออันเป็นมงคล.

ในเรื่องบูชาข้าวพระนี้ ยังมีผู้นิยมกันอยู่ แม้ในพระราชพิธีก็ยังมีอยู่บ้าง นับว่าเป็นประเพณีเก่า จึงนำมากล่าวไว้ตามที่ได้พบเห็น ได้ยินได้ฟัง.

ถ้าเป็นงานเกี่ยวด้วยศพ คือมีศพตั้งอยู่ มักจัดเครื่องเซ่นไปตั้งไว้ที่หน้าศพ หรือบริเวณที่ตั้งศพนั้นด้วย.

---

๑. แบบเก่าเป็น อุทกํ วรํ.

เมื่อเวลาพระฉัน ควรจัดให้มีผู้ปฏิบัติพระประจำอยู่ในที่นั้นด้วย แต่อย่าให้ผู้ที่กำลังเมาสุราเข้าไปนั่งปฏิบัติ จักทำให้เป็นที่รำคาญของพระ.

อนึ่ง เมื่อเวลายกอาหารหรือประเคนพระ อย่าคาบบุหรี่หรือทัดหู ถือกันว่าเสียจรรยาดูไม่งาม ทั้งป้องกันขี้บุหรี่ตกลงในอาหารหรือในภาชนะนั้นด้วย.

๒๐. ถวายไทยธรรม ถ้ามีเครื่องไทยธรรมถวายพระ ควรจัดเตรียมไว้ก่อน จัดตั้งไว้บนโต๊ะหรือจัดตั้งรวมไว้ส่วนหนึ่งตามที่เห็นสมควร เมื่อพระฉันเสร็จกลับเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว พึงยกตั้งเรียงไว้ตรงหน้าพระทุก ๆ รูป หรือจะจัดผู้อื่นให้คอยจัดส่งให้เป็นที่ ๆ ในเวลาประเคนก็ได้ การประเคนเครื่องไทยธรรม โดยตรงเป็นหน้าที่ของเจ้าของงาน ถ้าเจ้าของประเคนองค์หนึ่งหรือสององค์แล้ว จะมอบให้ผู้อื่นซึ่งเป็นผู้นับถือใกล้ชิดกันประเคนต่อไปก็ได้.

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ต้องให้คู่บ่าวสาวประเคน

ร่วมกัน คือในวัตถุสิ่งของที่หนึ่ง ให้จับร่วมกันแล้วประเคน จะประเคนทั้งหมดหรืออย่างไร ก็แล้วแต่จะเห็นสมควร ถ้าว่าตามเรื่องของงานแล้ว ต้องประเคนเองทั้งหมด.

๒๑. กรวดน้ำ การกรวดน้ำ เป็นการอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศลที่ตนได้บำเพ็ญ ส่งไปให้แก่บุรพชนตลอดจนสรรพสัตว์บ้าง เป็นการอธิษฐานใจในสิ่งประสงค์ให้สำเร็จตามความปรารถนาบ้าง เป็นต้น.

การกรวดน้ำ ได้นิยมทำเมื่อถวายทานเสร็จแล้วพระสงฆ์เริ่มอนุโมทนา เครื่องสำหรับกรวดน้ำต้องจัดหาเตรียมไว้ก่อน ตามที่นิยมใช้กัน เช่น เต้า ขวดจอก ถ้วยแก้วหรือถ้วย มีที่สำหรับรองรับน้ำกรวดหาน้ำที่สะอาดบริสุทธิ์บรรจุไว้ ตั้งเตรียมไว้ที่ตรงหน้าของตน เมื่อพระเริ่มกล่าวอนุโมทนาขึ้นว่า **ยถา ฯ** พึงหยิบที่น้ำที่เตรียมไว้นั้นเทลงในที่รอง พร้อมด้วยตั้งใจนึก.

คาถาสำหรับกรวดน้ำที่ท่านยกไว้เป็นบาลี มีต่าง ๆ

กัน จักนำมาเรียงไว้ในที่นี้สัก ๒ ประการ ตามแต่ผู้ต้องการจะเลือกใช้ ดังต่อไปนี้

ปตฺติทานคาถา

ปุญฺญสฺสิทานิ กตสฺส ยานญฺญานิ กตานิ เม
เตสญฺจ ภาคิโน โหนฺตุ สตฺตานนฺตาปฺปมาณกา
เย ปิยา คุณวนฺตา จ มยฺหํ มาตาปิตาทโย
ทิฏฺฐา เม จาปฺยทิฏฺฐา วา อญฺเญ มชฺฌตฺตเวริโน
สตฺตา ติฏฺฐนฺติ โลกสฺมึ เตภุมฺมา จตุโยนิกา
ปญฺเจกจตุโวการา สํสรนฺตา ภวาภเว
ญาตํ เย ปตฺติทานมฺเม อนุโมทนฺตุ เต สยํ
เย จิมํ นปฺปชานนฺติ เทวา เตสํ นิเวทยุํ
มยา ทินฺนาน ปุญฺญานํ อนุโมทนเหตุนา
สพฺเพ สตฺตา สทา โหนฺตุ อเวรา สุขชีวิโน
เขมปฺปทญฺจ ปปฺโปนฺตุ เตสาสา สิชฺฌตํ สุภา.

คำแปล

สัตว์ทั้งหลายไม่มีที่สุดไม่มีประมาณ จงเป็นผู้มีส่วนแห่งบุญที่เราทำแล้ว ณ กาลบัดนี้ก็ดี แห่งบุญทั้ง

หลายอื่นที่เราทำแล้วก็ดี สัตว์ทั้งหลายเหล่าใดเป็นที่รักก็ดี เป็นผู้มีคุณคือมารดาบิดาของเราเป็นต้นก็ดี สัตว์ทั้งหลายที่เราเห็นแล้วก็ดี ที่เราไม่เห็นก็ดี สัตว์เหล่าอื่นที่เป็นผู้มัธยัสถ์ปานกลางและเป็นผู้มีเวรของเราก็ดี สัตว์ทั้งหลายนั้น จงมีส่วนบุญที่เราอุทิศให้เถิด สัตว์ทั้งหลายตั้งดำรงอยู่ในโลก ผู้เป็นไปในภูมิ ๓ เป็นไปในกำเนิด ๔ และมีขันธ์ ๕ ขันธ์ ๑ ขันธ์ ๔ ก็ดี ซึ่งท่องเที่ยวอยู่ในภพน้อยใหญ่ ส่วนบุญที่เราอุทิศให้ สัตว์เหล่าใดได้รู้แล้ว สัตว์เหล่านั้นจงอนุโมทนาเองเทอญ ก็สัตว์เหล่าใดไม่รู้ส่วนบุญที่เราอุทิศให้นั้ ขอเทพยเจ้าจงบอกให้สัตว์เหล่านั้นรู้แล้วอนุโมทนาเพราะเหตุ คือ อนุโมทนาบุญที่เราให้แล้ว ขอสัตว์ทุกหมู่เหล่า จงไม่มีเวรดำรงชีพอยู่โดยสุขทุกเมื่อเทอญอนึ่ง ขอสัตว์เหล่านั้น จงได้บรรลุถึงบทอันเกษม คือนิพพานเถิด ขอความปรารถนาที่ดีงามของสัตว์ทั้งปวงนั้น จงสำเร็จดังใจหวังเทอญ.

อีกบทหนึ่ง

"ยงฺกิญฺจิ กุสลํ กมฺมํ กตฺตพฺพํ กิริยํ มม
กาเยน วาจามนสา ติทเส สุคตํ กตํ,
เย สตฺตา สญฺญิโน อตฺถิ เย จ สตฺตา อสญฺญิโน
กตํ ปุญฺญผลํ มยฺหํ สพฺเพ ภาคี ภวนฺตุ เต,
เย ตํ กตํ สุวิทิตํ ทินฺนํ ปุญฺญผลํ มยา
เย จ ตตฺถ น ชานนฺติ เทวา คนฺตฺวา นิเวทยุํ,
สพฺเพ โลกมฺหิ เย สตฺตา ชีวนฺตาหารเหตุกา
มนุญฺญํ โภชนํ สพฺเพ ลภนฺตุ มม เจตสา."

คำแปล

ความว่า กิริยา คือ กุศลกรรมอันใดอันหนึ่ง อันข้าพเจ้าพึงทำด้วยกาย วาจา ใจ, กิริยา คือ กุศลกรรมนั้น ซึ่งเป็นเหตุอำนวยให้ถึงสุคติ ในดาวดึงสเทวโลก อันข้าพเจ้าได้ทำแล้ว ขอเหล่าสัตว์ที่มีสัญญาและหาสัญญามิได้ทั้งหมด จงเป็นผู้มีส่วนเสวยผลแห่งบุญที่ข้าพเจ้าทำแล้ว. ขอเหล่าสัตว์ที่ทราบดีแล้วว่า ข้าพเจ้าทำบุญ จงเสวยผลแห่งบุญซึ่ง

ข้าพเจ้าให้แล้ว. บรรดาสัตว์เหล่านั้น สัตว์เหล่าใด ที่ยังไม่ทราบบุญที่ข้าพเจ้าทำแล้วนั้น ขอเทพยเจ้าทั้งหลายช่วยไปแจ้งแก่สัตว์เหล่านั้น (ว่าบุคคลชื่อโน้นทำบุญอย่างนี้ได้ให้ส่วนบุญแก่ท่านทั้งหลาย). เพราะความคิด (คือบุญฤทธิ์) ของข้าพเจ้า ขอเหล่าสัตว์ในโลกนี้ที่อาศัยอาหารเป็นอยู่ทั้งหมด จงได้อาหารที่ยังใจให้เบิกบาน เทอญ.

ผู้ที่ว่าเป็นภาษาบาลีไม่ได้ พึงตั้งใจอธิษฐานอุทิศแผ่ส่วนบุญกุศล และตั้งความปรารถนาตามสมควร.

การเทน้ำเมื่อเวลากรวดน้ำ ห้ามเอามือรองน้ำ เพราะไม่ต้องการให้มีอะไรมาเป็นเครื่องกีดขวาง ให้เทลงไปตรง ๆ เมื่อพระนำว่า ยถา ฯ จบ พระสงฆ์รับ สพฺพี ฯ พึงเทน้ำให้หมด อย่าเหลือไว้ในภาชนะที่กรวดแล้วพึงวางขวด นั่งประณมมือรับพรที่พระสวดจนกว่าจะจบ เมื่อจบแล้วพึงกราบลง ส่วนน้ำที่กรวดแล้วนั้นให้นำไปเทในที่แจ้ง อย่าเทลงในที่ไม่สมควร เช่นใน

กระโถนหรือใต้ถุนบ้าน เพราะถือว่าเป็นน้ำอุทิศผลและบริสุทธิ์ เป็นของสูง.

ถ้าเป็นงานมงคลสมรส ต้องให้คู่บ่าวสาวร่วมกันจับภาชนะเดียวกันเทน้ำกรวด เพราะทำบุญร่วมกันปรารถนาความสุขความเจริญร่วมกัน.

กรวดน้ำเป็นหน้าที่ของเจ้าของ คนอื่นกรวดแทนไม่ได้ เพราะเจ้าของ เป็นเจ้าของบุญกุศลโดยตรง เมื่อจะให้แก่ใคร เจ้าของก็ต้องให้เอง.

๒๒. **ประน้ำมนต์** เมื่อพระสงฆ์อนุโมทนาจบแล้ว พึงนำที่น้ำมนต์พร้อมด้วยเครื่องประพรมที่เตรียมไว้นั้น ถวายพระรูปที่เป็นหัวหน้าให้ท่านประน้ำมนต์ให้เพื่อความสิริมงคล เจ้าของควรเข้ารับก่อน ถ้ามงคลสมรส ให้คู่บ่าวสาวรับก่อน แล้วจึงผู้อื่นรวมกันเป็นหมู่ ๆ ไป เสร็จแล้วนำให้ท่านประพรมตามบ้านเรือน.

ถ้าเป็นการขึ้นบ้านใหม่ ก็นำเครื่องเจิมที่เตรียมไว้

ถวายให้ท่านเจิมตามประตูบ้าน. ทราย ถวายรูปที่ ๒ ให้โปรยวงรอบบ้าน เสร็จพิธีแล้ว ส่งพระกลับ ดังกล่าวแล้วในตอนต้น.

ตามที่กล่าวมาแล้วทั้งหมดนี้ เป็นการทำงาน ๒ วัน คือ สวดมนต์วันหนึ่ง เลี้ยงพระวันหนึ่ง ในบัดนี้ ถ้าเป็นงานขนาดกลางหรือเล็กน้อย มักนิยมทำวันเดียว จะเลี้ยงเช้าหรือเพล ก็เป็นไปตามความต้องการของ เจ้าของงาน งานวันเดียว บางแห่งสวดมนต์แล้วฉัน บางแห่งฉันแล้วสวดมนต์ ไม่สู้แน่ แต่ทางที่สะดวก ควรเป็นสวดมนต์ก่อนฉันดีกว่า ไม่ขัดกับเวลาที่จะ เลี้ยงแขกที่มาในงาน ถ้าฉันแล้วจึงสวดมนต์ เจ้า ของมักไม่สู้จะได้ฟังสวดมนต์นัก เพราะพระฉัน แล้วไหนจะต้องเริ่มพิธีสวดมนต์ ไหนจะต้องกังวล ในเรื่องเลี้ยงแขก ถ้าช้าเวลาก็จะสายจะบ่าย ไม่ สะดวกด้วยประการทั้งปวง.

ถ้าเป็นการทำงานวันเดียว ก็พึงจัดอนุโลมตาม ที่กล่าวไว้แล้วนั้นเถิด.

๒๓. **พิธีเกี่ยวด้วยงานศพ** พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวแล้วนั้น โดยมากเกี่ยวด้วยพิธีการมงคล แม้จะกล่าวถึงเรื่องเกี่ยวแก่การศพไว้บ้างก็เป็นส่วนน้อย ในที่นี้จักได้ประมวลการปฏิบัติที่เกี่ยวด้วยงานศพโดยเฉพาะเพื่อให้ทราบบ้างตามสมควร.

การทำศพตามประเพณีไทยมีหลายอย่าง ตั้งต้นแต่ทำบุญ ๗ วัน, ๕๐ วัน, ๑๐๐ วัน, เผา, ทำบุญอัฐิ, บรรจุอัฐิ.

พิธีบำเพ็ญกุศล ก็จัดทำเป็นไปตามฐานะของเจ้าของ เมื่อมรณะแล้วนำศพไปวัด ไม่พักบำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี ตั้งไว้บำเพ็ญกุศลที่บ้านก็มี.

กล่าวเฉพาะที่ตั้งบำเพ็ญกุศลที่บ้าน เบื้องต้นพึงกำหนดจัดสถานที่ตั้งศพ จัดเครื่องสักการะศพตามสมควร จัดตั้งที่สักการบูชาพระอีกแห่งหนึ่ง จัดที่สำหรับพระสวดอภิธรรม.

๒๔. **สิ่งที่ต้องเตรียมในงานศพ** เครื่องสำหรับ

ใช้ในการนี้ นอกจากเครื่องสักการบูชาศพหรือเครื่องบูชาพระแล้ว ต้องเตรียม

๑) ผ้าภูษาโยง ถ้าศพเป็นชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไป ต้องเตรียม ผ้าขาวกว้างประมาณ ๑๐ หรือ ๑๒ นิ้ว ยาวพอกับแถวพระสงฆ์อีก ๑ ผืน

๒) เครื่องทองน้อย ๑-๒ ที่.

๓) ตู้พระอภิธรรม.

๔) เครื่องกะบะมุกด์.

ผ้าภูษาโยง เป็นผ้าสำหรับลาดให้พระจับในเวลาสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ต้นผ้าผูกไว้กับศพ ตามที่นิยมกัน ใช้ด้ายสายสิญจน์ผูกจากศพออกมาถึงปากหีบศพข้างนอก แล้วผูกผ้าภูษาโยงไว้ ถ้าผ้าภูษาโยงสั้น ใช้แถบหรืออีกอย่างหนึ่งเรียกว่าริบบิ้นชนิดเงินหรือทองก็ได้ ผูกกับด้ายสายสิญจน์เสียก่อนแล้วให้แถบห้อยลงมาตรงหน้าศพ แล้วพับหรือม้วนวางไว้บนที่รองรับ ส่วนผ้าภูษาโยงให้พับวางไว้ทางเหนือแถวพระสงฆ์นั่ง ผ้าขาวม้วนวางไว้ในที่ใกล้กับผ้าภูษาโยง.

เครื่องทองน้อยมี ๕ ชิ้น เชิงปั๋กธูป ๑ ปั๋กเทียน ๑ กรวยสำหรับใส่ดอกไม้ ๓ รวมตั้งไว้ในกะบะหรือพาน ตั้งให้ธูปเทียนอยู่คู่กัน ธูปอยู่ด้านซ้าย เทียนอยู่ด้านขวาของผู้บูชา แล้วนำไปตั้งไว้ที่หน้าศพ สำหรับจุดบูชาศพ มีข้อที่พึงสังเกตไว้ คือเมื่อเราบูชาศพ ให้ตั้งหันธูปเทียนมาทางด้านตัวของเรา ถ้าให้ศพบูชา เช่นเมื่อเวลาพระเทศน์พึงตั้งหันธูปเทียนเข้าทางศพ ระวังอย่าให้สับสน.

เครื่องทองน้อย บางท่านมักจะเรียกว่าเครื่อง ๕ เพราะเห็นว่ามี ๕ ชิ้น แต่เครื่อง ๕ ที่แท้จริง ดูจะมีอีกอย่างหนึ่งต่างหากจากเครื่องทองน้อย มี ๘ ชิ้น คือกรวยดอกไม้ ๕ เชิงเทียน ๒ กระถางธูป ๑ ใส่พานรวมกันเช่นเดียวกับเครื่องทองน้อย. นี้เรียกว่าเครื่อง ๕ ที่เคยเห็นเป็นเครื่องที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและสมเด็จพระบรมราชินีทรงใช้ เมื่อเวลาทรงธรรม เรียกว่าเครื่องทรงธรรม นอกจากนี้จะใช้ในคราวไหนบ้างไม่ทราบ และผู้อื่นก็ไม่ได้ใช้ ใช้เครื่อง

ทองน้อยเป็นพื้น.

ตู้พระอภิธรรม ถ้าจะจัดที่พระสวด ณ ที่ใด พึงตั้ง ณ ที่นั้น เบื้องหน้าของพระสวด.

เครื่องกะบะ หรือที่เรียกกันว่า เครื่องกะบะมุกด์ มี ๙ ชิ้นบ้าง ๑๐ ชิ้นบ้าง บางท่านอธิบายว่า ๙ ชิ้น ใช้เกี่ยวด้วยงานศพ คือมีกรวยสำหรับดอกไม้ ๔ กรวย เชิงปักเทียน ๔ เชิงปักธูป ๑. ๑๐ ชิ้นใช้สำหรับเกี่ยวด้วยงานมงคล คือ เพิ่มกรวยดอกไม้อีก ๑ จึงรวมเป็น ๑๐ แต่ที่ใช้กันอยู่ ดูไม่สู้จะได้คำนึงกันนัก. ตั้งในกะบะเรียงเป็น ๒ แถว ดอกไม้อยู่แถว ๑ ธูปเทียนอยู่แถว ๑ ใช้เทียน ๔ ธูป ๑ ธูปตั้งไว้กลางแถว จัดเสร็จแล้วตั้งไว้ด้านหน้าตู้พระอภิธรรม หันแถวธูปเทียนมาทางด้านนอก เพื่อจุดบูชาในเวลาพระสวดอภิธรรม.

เครื่องทองน้อยและเครื่องกะบะ นิยมใช้กันอยู่โดยมากในชั้นสูง ชั้นสามัญโดยทั่วไป ใครมีหรือหาได้ก็ใช้ ถ้าไม่มีก็มักใช้ธูปเทียนบูชากันตามธรรมดา.

๒๕. **ศพลงหีบ** ตามที่นิยมกัน เมื่อนำศพบรรจุหีบเสร็จ ยกขึ้นตั้งเสร็จแล้ว ต้องมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตามแต่จะมากหรือน้อย ไม่นิยมพระว่า ต้องจำนวนเท่าไร ควรนิมนต์พระเตรียมไว้ เมื่อพระเข้าที่พร้อมแล้ว จุดธูปเทียนที่เครื่องทองน้อย แล้วกราบศพลาดผ้าภูษาโยง แล้วนำแถบต่อกับผ้าภูษาโยง ถ้าเป็นศพตั้งแต่ชั้นหม่อมเจ้าขึ้นไปพึงลาดผ้าขาวรองก่อน แล้วจึงลาดผ้าภูษาโยงไว้บน ครั้นแล้วจึงนำผ้าที่จะสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทอด คือวางไว้บนผ้าภูษาโยงตรงตามหน้าพระ พระกระทำกิจเสร็จเตรียมกรวดน้ำอุทิศส่วนบุญกุศล.

อนึ่ง พึงทราบในเรื่องผ้าภูษาโยง เมื่อทอดออกแล้ว ห้ามข้ามกราย หรือแม้ที่ห้อยลงจากหีบ ก็ห้ามข้ามกรายเป็นอันขาด ถือกันว่าเสียมรรยาทอย่างยิ่ง ควรระวังให้มาก แม้ใช้สิ่งของเช่นพานดอกไม้เป็นต้นทับไว้ก็ไม่ควร.

๒๖. **วิธีทอดผ้า** ให้นำผ้าไปทอดวางขวางลงบน

ผ้าภูษาโยงไม่ต้องประเคน ทอดผ้าลงแล้ว พึงกราบทางพระครั้งหนึ่ง แล้วพึงหันหน้าไปทางศพกราบศพอีกครั้งหนึ่ง หรือทอดหลายองค์ องค์ต้น ๆ เป็นเพียงยกมือประณมไหว้ เสร็จแล้วจึงกราบพระและกราบศพ พึงทำดังนี้ทุก ๆ ครั้งที่ทอดผ้า.

การสดับปกรณ์หรือบังสุกุลทุก ๆ ครั้ง ถ้าไม่เกินกำลัง ควรจัดให้มีผ้าสำหรับทอดตามสมควร.

พิธีที่กล่าวนี้ เรียกกันว่าชักผ้าปากหีบ แต่ไม่ได้นำไปทอดที่ปากหีบ คงทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลอย่างธรรมดานั่นเอง ไม่มีอาราธนาศีล รับศีล และไม่มีมาติกา แต่บางแห่ง เจ้าของต้องการให้มาติกาด้วยก็มี แต่พิธีของหลวงไม่มีมาติกา.

ตอนกลางคืน เมื่อพระที่จะสวดอภิธรรมมาและเข้านั่งที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของงานพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องกะบะก่อนแล้วกราบพระ และจุดที่เครื่องทองน้อยเสร็จแล้วกราบศพ ส่วนที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปนั้น ไม่ต้องจุดก็ได้ เมื่อจุดเสร็จแล้ว ให้อาราธนาศีล

รับศีล ครั้นแล้วพระเริ่มสวดต่อไป.

เมื่อพระสวดจบแล้ว (หมายถึงตอนเลิก) พึงจัดการสดับปกรณ์หรือบังสุกุล และพระอนุโมทนาก็กรวดน้ำ ตามนัยดังกล่าวแล้วในพิธีปากหีบ.

๒๗. ทำบุญ ๗ วัน เรียกสัตตมวาร การทำบุญ ๗ วัน มีนิยมทำกันอยู่ทั่วไป ก็แลการนับวันนั้น มีนิยมกำหนดดังนี้ ถ้าตายวันไหน ให้ถือเอาวันนั้นเป็นวันสำคัญ คือเป็นวันอุทิศผล เช่นตายวันอาทิตย์ ถ้าจะทำงานเป็น ๒ วัน พึงสวดมนต์ในวันเสาร์ เลี้ยงพระวันอาทิตย์ เพราะการบริจาคทานเสร็จสิ้นในวันอาทิตย์ แล้วจึงอุทิศผลให้ ถ้าทำเป็นวันเดียว คือสวดมนต์วันนั้นฉันวันนั้น ต้องทำในวันอาทิตย์ ถ้าจะทำในวันเสาร์ไม่ควร เพราะการอุทิศผลนั้น นิยมกันว่า ล่วงไปแล้ว ๗ วันจากวันที่ตาย จึงได้ถือเอาวันที่ ๘ เป็นวันอุทิศผล.

พิธีทำ ก็ต้องแล้วแต่ฐานะของเจ้าของ จะทำมากหรือน้อยสุดแต่กำลัง จักนำมากล่าวไว้ในที่นี้ให้เต็ม

ตามที่นิยมทำกัน คือ วันต้นมีสวดมนต์ เทศน์ พร้อมด้วยพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป และมีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ กลางคืนพระสวดอภิธรรม รุ่งขึ้นเลี้ยงพระ เสร็จแล้ว มีพระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ.

พิธีที่เกี่ยวด้วยเรื่องพระ พึงจัดโดยนัยดังกล่าวแล้วในตอนต้น ต่างแต่เพียงไม่ต้องใช้ด้ายสายสิญจน์และตั้งที่น้ำมนต์ ส่วนจำนวนพระมักนิยมเป็นคี่ เช่น ๕, ๗, ๙, ถ้าเป็นคู่ก็เป็น ๑๐ ที่เป็น ๙ มีน้อย ถ้าเลย ๗ แล้วมักจะเป็น ๑๐ เกินกว่า ๑๐ ก็ยังนึกไม่ได้ว่าจะมีที่ไหนบ้าง นอกจากของหลวง.

เมื่อพระมาพร้อม และเข้าประจำที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนธูปที่เครื่องบูชาพระพุทธรูปก่อน แลวจุดที่เครื่องสักการะศพที่เครื่องทองน้อยสำหรับบูชาศพเสร็จแล้ว พึงอาราธนาพระปริตต์ (ถ้าไม่มีเทศน์ต่อท้ายสวดมนต์ พึงอาราธนาศีลก่อน) เมื่อพระสวดมนต์จบ ถวายน้ำดื่มพอสมควรแล้ว พึงให้

คลี่ผ้าภูษาโยง ทำพิธีให้พระสงฆ์ที่สวดมนต์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตอนนี้ไม่ต้องกรวดน้ำเพราะไม่มีอนุโมทนา เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ.

อนึ่ง ในสมัยก่อนทั้งในงานมงคล ทั้งในงานศพ ก่อนพระสวดมนต์จะกลับ ท่านนิยมถวายหมากพลูซอง หรือธูปเทียน หรือทั้งหมากพลูธูปเทียนก่อน เรียกหมากพลูท้ายสวดมนต์ หรือธูปเทียนท้ายสวดมนต์ หรือเรียกรวมว่า เครื่องท้ายสวดมนต์ ซึ่งเป็นเครื่องกำหนดหมายว่า เสร็จแล้วกลับได้ เช่นเมื่อสวดมนต์จบแล้ว จะทำอะไรหรือสนทนาอะไร ก็ทำหรือสนทนาไป พอถวายเครื่องท้ายสวดมนต์ตลอดแถวแล้วเลิกสนทนา พระลากลับ เครื่องดังกล่าวนี้ ได้มาเลิกเมื่อสมัยงดการรับประทานหมาก และจวบกับสมัยธูปเทียนแพงมากจึงเลิกไป แต่ในบางแห่งก็ยังมี.

เมื่อพระสวดมนต์กลับแล้ว พึงเตรียมจัดตั้งธรรมาสน์ไว้ในที่อันสมควร และมีเทียนดหนังสือปักเชิงเทียนไว้ ๑ เล่ม ควรเป็นเทียนขนาดค่อนข้างใหญ่

จัดวางไว้บนโต๊ะ ทางด้านซ้ายหรือขวาของธรรมาสน์ พึงพิจารณาดูตามควร คือไม่ให้กีดขวางต่อกิจการที่จะพึงทำ และอย่าตั้งให้ใกล้พระเทศน์นัก จะร้อน จัดที่สำหรับพระสวดรับเทศน์ ๔ รูป ไว้ในลำดับแห่งอาสนะของพระเทศน์ คือแถวเดียวกันกับอาสนะของพระเทศน์นั่ง ในเมื่อยังไม่ได้ขึ้นธรรมาสน์ ตั้งโต๊ะเครื่องกะบะไว้เบื้องหน้า ตู้พระอภิธรรมไม่ต้องมีก็ได้ เว้นไว้แต่จะจัดที่พระสวดรับเทศน์กับพระสวดอภิธรรมอยู่แห่งเดียวกัน.

๒๘. **อาราธนาธรรม** เมื่อพระมาและนั่งเข้าที่นั่งตามที่เรียบร้อยแล้ว เจ้าของพึงจุดเทียนดูหนังสือเทศน์ก่อน เมื่อพระขึ้นธรรมาสน์แล้วพึงอาราธนาศีล รับศีลเสร็จแล้ว พึงอาราธนาธรรมด้วยคำว่า

พฺรหฺมา จ โลกาธิปตี สหมฺปติ
กตฺอญฺชลี อนฺธิวรํ อยาจถ
สนฺตีธสตฺตาปฺปรชกฺขชาติกา
เทเสตุ ธมฺมํ อนุกมฺปิมํ ปชํ.

เมื่ออาราธนาธรรมเสร็จแล้ว พึงจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยหน้าศพ เพื่อให้ศพฟังธรรม บางทีก็จุดเมื่อตอนจะรับศีล คือหลังจากจุดเทียนดูหนังสือ.

ตามที่นิยมกันในชั้นสูง ท่านเจ้าของงานมักมีเครื่องทองน้อยอีกที่หนึ่ง สำหรับจุดเมื่อเวลาฟังธรรม สามัญเรียกว่าเครื่องฟังเทศน์ ถ้ามีผู้ใหญ่ชั้นสูงอยู่ในที่นั้นด้วย ควรจัดให้อีกที่หนึ่ง โดยสามัญทั่ว ๆ ไป มักไม่สู้จะได้มีกัน ใช้ธูปเทียนธรรมดา.

พอเวลาเทศน์จบ พึงจุดธูปเทียนเครื่องกะบะ ซึ่งตั้งไว้ที่เบื้องหน้าพระสวดรับเทศน์ จุดเสร็จแล้วพึงบูชาและกราบ เมื่อพระสวดจบแล้ว ถวายน้ำร้อนหรือเครื่องดื่มตามสมควร ส่วนพระเทศน์ ควรจัดถวายน้ำเมื่อลงจากธรรมาสน์ เสร็จแล้วลาดผ้าภูษาโยงทอดผ้าให้พระเทศน์และพระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วเก็บผ้าภูษาโยง แล้วจัดถวายเครื่องไทยธรรม แต่บางครั้งก็จัดถวายไทยธรรมก่อนแล้วจึงจัดสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ตามแต่สะดวก.

เมื่อเสร็จแล้ว เตรียมที่กรวดน้ำไว้ เมื่อพระกล่าวคำว่า ยถา ฯ พึงเทน้ำกรวด ปฏิบัติโดยนัยดังกล่าวแล้ว ในเรื่องการกรวดน้ำข้างต้น.

เมื่อพระเทศน์และพระสวดรับเทศน์กลับแล้ว พึงจัดสถานที่สำหรับพระสดับปกรณ์หรือบังสุกุล พระมาพร้อมแล้วพึงนิมนต์เข้านั่งประจำตามที่ พระสงฆ์เริ่มสวดมาติกา พอสวดไปถึงบทปัฏฐานมาติกา คือ เหตุปจฺจโย ฯ พึงให้คลี่ผ้าภูษาโยงลาดมาตลอดแถวพระสงฆ์ พอพระสงฆ์สวดจบ จึงทอดผ้าให้พระสดับปกรณ์หรือบังสุกุล เสร็จแล้วเตรียมกรวดน้ำ ในเมื่อพระสงฆ์กล่าวคำว่า ยถา ฯ มีนัยดังกล่าวแล้ว เสร็จแล้วส่งพระสงฆ์กลับ ครั้นแล้วจึงจัดให้พระสวดอภิธรรมต่อไปจนกว่าจะจบ ปฏิบัติตามดังที่ได้กล่าวแล้วในเรื่องสวดอภิธรรม เสร็จพิธีในวันต้น.

รุ่งขึ้นวันเลี้ยงพระ กิจต่าง ๆ ที่เนื่องในพิธีเช่นธูปเทียน เครื่องบูชาเป็นต้น ต้องเตรียมไว้ให้เสร็จก่อนเมื่อพระมาและเข้าที่พร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปเครื่อง

บูชาพระ แล้วจุดเทียนธูปที่เครื่องทองน้อยที่บูชาศพ เสร็จแล้วอาราธนาศีล, พระถวายพรพระ จบแล้วเลี้ยงพระถวายไทยธรรมพระสงฆ์ (สำหรับพระสงฆ์สวดมนต์ไม่ต้องมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลอีก) เสร็จแล้วกรวดน้ำ เมื่อพระฉันกลับแล้ว ถ้ามีการสดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อท้ายอีก ก็จัดดังกล่าวในวันก่อน นับว่าเสร็จพิธี.

พึงทราบว่า ที่ได้มีพิธีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลมากครั้งเช่นนี้ ก็เฉพาะท่านที่ต้องการพระสดับปกรณ์หรือบังสุกุลมาก เพื่อจะแบ่งไม่ให้คับคั่งในเวลาเดียว หรือจะตัดเสียเลยก็ได้ หรือแม้เทศน์ สวดรับเทศน์จะไม่มีก็ได้ ถ้ามีกำลังพอก็ควรจะมี ถ้าจะทำเป็นงานวันเดียว ก็จัดอนุโลมตามนี้ การสดับปกรณ์หรือบังสุกุล ควรจัดทำเมื่อเวลาพระฉันเสร็จแล้ว ก่อนจะอนุโมทนา.

๒๙. ทำบุญ ๕๐ วันและ ๑๐๐ วัน ทำบุญ ๕๐ วัน เรียกว่า **ปัญญาสมวาร** ๑๐๐ วัน เรียกว่า **สตมวาร**

มีพิธีจัดทำอย่างเดียวกันกับทำบุญ ๗ วัน.

๓๐. **เผา** บำเพ็ญกุศลในการเผา มักทำเป็น ๒ ตอน คือที่บ้านตอนหนึ่ง กับที่วัดตอนหนึ่ง.

บำเพ็ญกุศลที่บ้าน มีพิธีดังกล่าวแล้วในเรื่องทำบุญ ๗ วัน ก่อนจะเชิญศพไปวัด ควรมีพระสงฆ์สักกี่รูปก็ได้ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลก่อนแล้วจึงเคลื่อนศพ.

การนำศพไปวัด มีกระบวนตามศพ ให้มีพระนำศพ ๑ รูป อ่านพระอภิธรรมนำไปข้างหน้า พระที่จะนำศพ ควรเป็นพระที่เกี่ยวข้องเคารพนับถือใกล้ชิดของผู้ตาย นำไปถึงวัดแล้ว นำเวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวียนซ้าย ครบแล้วเชิญศพขึ้นสู่เชิงตะกอน แล้วบำเพ็ญกุศลอีกตามสมควร ถ้าประสงค์จะไปตั้งบำเพ็ญกุศลที่วัด ก็นำไปยังสถานที่ตั้ง ยังไม่ต้องนำไปสู่เชิงตะกอน.

ถ้าเชิญศพไปดังที่เรียกกันว่าลักศพ คือไปโดยไม่มีกระบวน ไม่ต้องมีพระนำศพด้วยก็ได้.

การบำเพ็ญกุศล ตามที่นิยมกัน มีเทศน์ พระสวดรับเทศน์ สดับปกรณ์หรือบังสุกุลต่อ มีวิธีปฏิบัติงานดังกล่าวแล้ว นี้กล่าวเฉพาะที่ได้จัดการบำเพ็ญกุศลที่บ้านมาเสร็จแล้ว.

ถ้าจะไปจัดการบำเพ็ญกุศลที่วัดทั้งหมด ก่อนแต่จะเคลื่อนศพไปวัด ก็ควรมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลก่อน.

พิธีจัดบำเพ็ญกุศล พึงปฏิบัติโดยลักษณะเทียบเคียงตามนัยที่กล่าวแล้ว ในเรื่องการบำเพ็ญกุศลที่บ้าน คือมีสวดมนต์ เทศน์ เลี้ยงพระ สดับปกรณ์ หรือบังสุกุล เป็นต้น.

เมื่อจัดการบำเพ็ญกุศลเสร็จแล้ว ใกล้ถึงเวลาเผา พึงเชิญศพไปสู่เชิงตะกอนมีพระนำ ๑ องค์ก็ได้ ไม่ควรมากองค์ ตามแบบของหลวงมี ๑ องค์เท่านั้น บางท่านว่า ศพถึงวัดแล้วไม่ต้องมีพระนำก็ได้ เมื่อนำศพไป บรรดาญาติมิตรผู้น้อย พึงเดินตามหลังศพให้มีระเบียบ ผู้ใหญ่กว่าศพไม่ควรตามศพ แม้เดิน

หน้าศพก็ไม่นิยม นอกจากพระหรือผู้นำกระบวนเท่านั้น เวลานำศพเดินไป ผู้ที่นั่งอยู่บนเก้าอี้พึงลุกยืน ผู้นั่งกับพื้นไม่ต้องลุกขึ้นยืน เพียงนั่งตัวตรงแสดงคารวะก็พอ ทั้งนี้เพื่อเป็นการแสดงความเคารพในศพนั้น.

พึงเตรียมผ้าไว้สำหรับทอดปากหีบ จะเป็นไตร-จีวรหรือสบงก็ได้ ก่อนที่จะประชุมเพลิง เจ้าของหรือผู้ใกล้ชิด หรือผู้มีเกียรติพึงนำผ้าไปทอดไว้ปากหีบแล้วนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุลคราวละรูปอย่าให้หลายรูปนัก จักเปลืองเวลา ทำให้เสียเวลาของแขกที่มาในงาน.

ตามที่นิยม เบื้องต้นให้เจ้าของและลูกหลานหรือญาติทอด และเหลือไว้ท้าย ๑ ที่.

ใครที่เป็นผู้ใหญ่ในงาน ควรเชิญผู้นั้นเป็นผู้จุดเพลิงเผา ก่อนที่จะจุดเพลิง พึงมอบผ้าที่เหลือไว้นั้นให้ทอดก่อน ส่วนพระสงฆ์ที่จะชักผ้าต้องเตรียมนิมนต์มาไว้ในที่ใกล้ ๆ เพื่อให้ทันกัน พระสงฆ์ชักผ้าเสร็จ

แล้วจึงจุดเพลิง แล้วผู้อื่นก็ขึ้นต่อ ๆ กันไป ให้เป็นระเบียบ อย่าแย่งชิงกันขึ้น เรียงขึ้นเป็นฝ่าย ๆ แลงามดี เช่น ฝ่ายชายก็พวกหนึ่ง ฝ่ายหญิงก็พวกหนึ่ง ฝ่ายไหนจะขึ้นก่อนหรือหลัง แล้วแต่หัวหน้า คือผู้จุดเพลิงคนแรก หรือจัดให้ขึ้นลงคนละข้างได้ก็เรียบร้อยดี ไม่เปลืองเวลามาก.

ในเวลาประชุมเพลิง ควรจัดให้มีพระสวดอภิธรรม ๔ รูป ที่เรียกว่าสวดหน้าไฟ.

๓๑. **เก็บอัฐิ** มีนิยมทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือทำ ๓ หาบ ๑ ทำอย่างสามัญ ๑

เครื่อง ๓ หาบ ต้องเตรียมคาน ๑ สาแหรกคู่ ๑ สำรับหรือปิ่นโตคาวหวาน ๑ อั้งโล่หรือเชิงกราน ๑ หม้อใส่ข้าวสารและเครื่องครัวแห้ง ๑ คานและสาแหรกพันผ้าขาว เชิงกรานและหม้อทาขาว และผ้าไตรเตรียมอย่างละ ๓ ชุด จัดนิมนต์พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล ๓ องค์ และเตรียมเครื่องใส่อัฐิและอังคารด้วย.

วันเก็บอัฐิ เวลาเช้าพึงนำเครื่องที่เตรียมไว้ไปสู่ที่เชิงตะกอน และนำเครื่องที่เตรียมไว้นั้นไปจัดตั้งเป็นแถว ๓ ชุด คือ ๑. ไตร ๒. สำรับวางในสาแหรกสำหรับหาบ ส่วนหม้อ เชิงกรานถือตามไป ถ้าใช้ปิ่นโตแทนสำรับ ให้จัดเชิงกรานและหม้อวางในสาแหรก จัดบุตรหลานให้หาบและถือ เดินเรียงเป็นกระบวนตามลำดับ เวียนเชิงตะกอน ๓ รอบ เวลาเดินให้ร้องกู่ "วู้ ๆ" ครบแล้ววาง ให้เจ้าหน้าที่ทำการแปรรูป เสร็จแล้วจุดเทียนธูปบูชา แล้วนำผ้าขึ้นทอดครั้งละ ๑ ที่ ให้พระสงฆ์สดับปกรณ์หรือบังสุกุล จนครบ ๓ รูปแล้ว เลือกเก็บอัฐิตามต้องการส่วนที่เหลือรวมบรรจุในภาชนะเก็บไว้ จัดที่ถวายอาหารพระสงฆ์ จะให้ฉันในที่นั้นหรือให้กลับไปฉันที่กุฏิ ตามแต่สะดวก และมอบเครื่องหาบถวายไป แต่ไม่ต้องประเคน (หมายถึงอาหารแห้ง) เสร็จแล้วพระสงฆ์อนุโมทนา กรวดน้ำอุทิศส่วนกุศล เสร็จการ

ถ้าทำการเก็บอัฐิอย่างสามัญ ก็เพียงให้เจ้าหน้าที่

แปรรูปแล้วทอดผ้า สดับปกรณ์หรือบังสุกุลเท่านั้น.

๓๒. **ทำบุญอัฐิ** พึงประกอบพิธีอนุโลมตามทำบุญ ๗ วันนั้นแต่มีข้อควรทราบ คือ ให้จัดที่บูชาอัฐิแห่งหนึ่งต่างหาก จากที่บูชาพระพุทธรูป อย่าตั้งในที่บูชาเดียวกันกับพระพุทธรูป ทั้งไม่ต้องตั้งน้ำมนต์วงด้ายสายสิญจน์ เพราะถือว่าอัฐินั้นเป็นมงคลอยู่แล้ว.

๓๓. **บรรจุอัฐิ** อัฐิและอังคาร ซึ่งเป็นส่วนที่เหลือ นิยมบรรจุไว้ในที่สมควร เช่น เจดีย์หรือถาวรวัตถุอื่น ๆ เป็นต้น ก่อนแต่บรรจุนิยมบำเพ็ญกุศลก่อน โดยมากมักถวายอาหารบิณฑบาตพระสงฆ์ตามสมควรแล้วสดับปกรณ์หรือบังสุกุล หรือจะมีเทศน์ด้วยก็ได้ แต่อย่างน้อยต้องมีสดับปกรณ์หรือบังสุกุลเสร็จแล้วนำบรรจุเป็นเสร็จการ.

พิธีต่าง ๆ ดังกล่าวมานี้ เมื่อมีความประสงค์จะทำได้อย่างไร ก็จงเลือกตัดทอนทำตามความต้องการและปฏิบัติจัดงานไปตามหลักนี้ เพื่อจะได้เป็นระเบียบเรียบร้อย การงานไม่สับสน.

๓๔. ถวายสังฆทาน ถ้ามีความประสงค์จะนิมนต์พระรับสังฆทาน พึงไปขอสงฆ์จากพระภัตตุทเทสก์ซึ่งทางวัดได้จัดตั้งไว้ โดยไม่เจาะจงรูปใดรูปหนึ่ง ตามแต่ท่านจะจัดให้ เช่นนี้จึงจะจัดว่าเป็นการสงฆ์โดยถูกต้อง ถ้าไปเลือกนิมนต์เฉพาะรูปตามที่ตนต้องการ ชื่อว่าไม่ถูกลักษณะแห่งสังฆทาน เป็นปาฏิปุคคลิกทาน.

การถวายสังฆทาน มีทำกันอยู่ ๒ อย่าง คือ เพื่อความสิริมงคลอย่างหนึ่ง เพื่ออุทิศผลให้ผู้ล่วงลับไปแล้วอย่างหนึ่ง.

เบื้องต้นพึงเตรียมนิมนต์พระ และจัดตั้งที่บูชาพระพุทธรูป ที่รับพระสงฆ์ ตามเยี่ยงพิธีบำเพ็ญกุศลดังกล่าวแล้วข้างต้นนั้น และจัดเตรียมอาหารและเครื่องต่าง ๆ ที่จะถวายนั้นไว้ให้พร้อมเสร็จ พอถึงเวลาพระมานั่งพร้อมแล้ว พึงจุดเทียนธูปบูชาพระพุทธรูป กราบพระพุทธรูปเสร็จแล้ว พึงหันหน้าไปทางด้านพระสงฆ์กราบ ๓ ครั้งแล้วอาราธนาศีล รับศีลเสร็จแล้ว ให้

ยกเครื่องที่จะถวายสังฆทานนั้นวางเรียงไว้ตรงหน้าพระสงฆ์ หรือจะนำมาตั้งเรียงไว้ก่อนแล้ว จึงอาราธนาศีล รับศีลก็ได้ แล้วกราบ ๓ ครั้ง นั่งยกมือประณมเปล่งวาจานำกล่าวคำถวาย ดังต่อไปนี้

๓๕. ถวายเพื่อความสุขความเจริญ: ตั้งนโม ๓ จบแล้วว่า

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนานเทอญ.

๓๖. ถวายเพื่ออุทิศ: ตั้งนโม ๓ จบแล้วว่า

อิมานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ

สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากญฺเจว มาตาปิตุอาทีนญฺจ ญาตกานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อยถวายภัตตาหาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ของขาพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลาย มีมารดาบิดาเป็นต้น (ที่ละโลกนี้ไปแล้ว) ด้วย ตลอดกาลนาน เทอญ.

จบแล้วกราบ แต่นั้นพึงนำสิ่งของประเคนพระเฉพาะสิ่งที่ควรประเคน ถ้าเป็นอาหารชนิดที่อยู่ได้นานยังไม่สุกหรือสุกแล้ว เช่น ข้าวสาร ขนมแห้ง ปลาเนื้อเป็นต้น ไม่ควรประเคน ครั้นประเคนเสร็จแล้วพึงเตรียมกรวดน้ำ มีประการดังกล่าวแล้วในเรื่องกรวดน้ำตอนต้น พระอนุโมทนาเสร็จแล้วกราบ เสร็จพิธี.

คำถวายทาน

คำถวายมตกภัตร (ภัตรเพื่อผู้ตาย)

ว่านโม ๓ หน ทุกบท

อิมานิ มยํ ภนฺเต มตกภตฺตานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ มตกภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ มตกานญฺเจว อมฺหากญฺจ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายมตกภัตร (ภัตรเพื่อผู้ตาย) กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับมตกภัตร (ภัตรเพื่อผู้ตาย) กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ผู้ล่วงลับไปแล้วทั้งหลายด้วย แก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายสลากภัตร

เอตานิ มยํ ภนฺเต ภตฺตานิ สปริวารานิ อสุกฏฺฐาเน ฐปิตานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ เอตานิ ภตฺตานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระภิกษุสงฆ์ผู้เจริญ ภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลาย อันตั้งไว้ ณ ที่โนนนั้น ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายแด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์ จงรับซึ่งภัตตาหารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านั้น ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายข้าวสาร

อิมานิ มยํ ภนฺเต ตณฺฑุลานิ สปริวารานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต ภิกฺขุสงฺโฆ อิมานิ ตณฺฑุลานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายข้าวสารกับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์ จงรับข้าวสาร กับทั้งบริวารทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายน้ำผึ้งน้ำมัน

สรโทนามายํ ภนฺเต กาโล { สมฺปตฺโต / อาสนฺโน } ยตฺถ ตถาคโต อรหํ สมฺมาสมฺพุทฺโธ สารทิกาพาเธน อาพาธิกานํ ภิกฺขูนํ ปญฺจ เภสชฺชานิ อนุญฺญาสิ สปฺปึ นวนีตํ เตลํ มธุํ ผาณิตํ มยนฺทานิ ตกฺกาล-สทิสํ อิมํ กาลํ สมฺปตฺตา ตสฺส ภควโต ปญฺญตฺ-ตานุคตํ ทานํ ทาตุกามา เตสุ ปริยาปนฺนํ มธุํ จ เตลํ จ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ มธุํ จ เตลํ จ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

บัดนี้สรทกาล, ถึงแล้ว / ใกล้แล้ว } ในกาลใดเล่า พระตถาคตอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า ได้ทรงอนุญาตเภสัช ๕ อย่าง คือ เนยใส เนยข้น น้ำมัน น้ำผึ้ง น้ำอ้อย แก่ภิกษุทั้งหลาย ผู้อาพาธด้วยโรคเกิดในสรทกาล บัดนี้ข้าพเจ้าทั้งหลายมาถึงกาลเช่นนี้แล้ว ปรารถนาจะถวายทาน ตามพระพุทธานุญาตของพระผู้มีพระภาคเจ้านั้น จึงถวายน้ำผึ้งกับน้ำมันนับในเภสัช ๕ อย่างนั้นแด่พระสงฆ์ สาธุ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงรับมธุทาน, เตลทาน ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย ตลอดกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าอาบน้ำฝน

อิมานิ มยํ ภนฺเต วสฺสิกสาฏิกจีวรานิ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมานิ วสฺสิกสาฏิกจีวรานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากญฺเจว

มาตาปิตุอาทีนญฺจ ญาตกานํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ผ้าอาบน้ำฝนทั้งหลายเหล่านี้ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายแด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับ ซึ่งผ้าอาบน้ำฝนทั้งหลายเหล่านี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย แก่ญาติทั้งหลายมีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้ากฐิน

อิมํ ภนฺเต สปริวารํ กฐินทุสฺสํ สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมํ สปริวารํ กฐินทุสฺสํ ปฏิคฺคณฺหาตุ ปฏิคฺคเหตฺวา จ อิมินา ทุสฺเสน กฐินํ อตฺถรตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอถวายผ้ากฐินกับทั้งบริวารนี้ แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับผ้ากฐิน

กับทั้งบริวารนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย รับแล้วจงกราน ด้วยผ้านี้ เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุข แก่ข้าพเจ้า ทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายผ้าป่า

เอตานิ มยํ ภนฺเต จีวรานิ สปริวาราน สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ เอตานิ จีวรานิ สปริวารานิ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ขอน้อมถวายจีวรทั้งหลายเหล่านั้น กับทั้งของที่เป็นบริวาร แด่พระสงฆ์ ขอพระสงฆ์จงรับจีวรทั้งหลายเหล่านั้น กับทั้งของที่เป็นบริวาร ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเสนาสนะ

ยคฺเฆ ภนฺเต สงฺโฆ ชานาตุ. มยํ สงฺฆสฺส

ผาสุวิหารํ อากงฺขมานา วิหารทาเน อานิสํสํ สมฺปสฺสมานา อตฺตโน ธนํ ปริจฺจชิตฺวา อิมํ เสนาสนํ การาเปตฺวา สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมํ เสนาสนํ ปฏิคฺคณฺหาตุ, ปฏิคฺคเหตฺวา จ ยถาสุขํ ปริภุญฺชตุ อมฺหากํ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ขอพระสงฆ์จงทราบ ข้าพเจ้าหวังจะให้พระสงฆ์อยู่ผาสุก และเห็นอานิสงส์ในการสร้างที่อยู่ถวายเป็นทาน ได้บริจาคทรัพย์ของตนให้สร้างเสนาสนะหลังนี้เสร็จแล้ว ขอมอบถวายแด่พระสงฆ์ สาธุ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงรับเสนาสนะหลังนี้ แล้วบริโภคตามสบาย เพื่อประโยชน์และความสุข แก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำถวายเสนาสนะ พร้อมด้วยบริวาร

อิมํ ภนฺเต สปริวารํ เสนาสนํ อมฺเหหิ การาปิตํ อาคตานาคตสฺส สงฺฆสฺส โอโณชยาม. สาธุ โน ภนฺเต สงฺโฆ อิมํ สปริวารํ เสนาสนํ ปฏิคฺคณฺหาตุ อมฺหากํ

ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ที่อยู่กับทั้งบริขารเครื่องใช้สอยในเสนาสนะนี้ ข้าพเจ้าทั้งหลาย ได้สร้างประดิษฐานเสร็จแล้ว ข้าพเจ้าทั้งหลายขอน้อมถวายที่อยู่ กับทั้งบริขารเครื่องใช้สอยในเสนาสนะนี้ แด่พระสงฆ์จาตุทิศซึ่งมาแล้วและยังมิได้มา สาธุ ข้าแต่ท่านผู้เจริญ ขอพระสงฆ์จงรับที่อยู่กับทั้งบริขารเครื่องใช้สอยในเสนาสนะนี้ของข้าพเจ้าทั้งหลายเพื่อประโยชน์และความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลาย สิ้นกาลนาน เทอญ.

คำปวารณาสงฆ์ในพรรษา

สงฺฆํ ภนฺเต ปวาเรมิ อิมํ เตมาสํ จตูหิ ปจฺจเยหิ ยทา สงฺโฆ เตสุ ยงฺกิญฺจิ อิจฺฉติ ตทา สงฺโฆ เม อาโรเจตุ ยถาสติ ยถาพลํ อาเนตฺวา ทาตพฺพํ สาธุ เม ภนฺเต สงฺโฆ อิมํ ปวารณํ ปฏิคฺคณฺหาตุ มยฺหํ เจว มาตาปิตุอาทีนํ จ ทีฆรตฺตํ หิตาย สุขาย.

คำแปล

ข้าแต่พระสงฆ์ผู้เจริญ ข้าพเจ้าขอปวารณากะพระสงฆ์ด้วยปัจจัย ๔ ตลอดไตรมาสนี้ พระสงฆ์ ย่อมปรารถนาสิ่งใดสิ่งหนึ่ง ในปัจจัย ๔ ทั้งหลายนั้นเมื่อใด ขอพระสงฆ์จงบอกแก่ข้าพเจ้าเมื่อนั้น ข้าพเจ้าจะนำมาถวายตามสติกำลัง ขอพระสงฆ์จงรับปวารณาอันนี้ ของข้าพเจ้าทั้งหลาย เพื่อประโยชน์ เพื่อความสุขแก่ข้าพเจ้าทั้งหลายด้วย และแก่ญาติทั้งหลายมีมารดาบิดาเป็นต้นด้วย สิ้นกาลนาน เทอญ.

สรุปข้อที่ควรจำและควรรู้

---

๑. พระบูชาประจำวันเกิด.

๑) วันอาทิตย์ พระถวายเนตร

๒) วันจันทร์ พระห้ามสมุทร

๓) วันอังคาร พระไสยาหรือพระคันธารราฐ

๔) วันพุธ พระอุ้มบาตร

๕) วันพฤหัสบดี พระสมาธิ

๖) วันศุกร พระรำพึง

๗) วันเสาร์ พระนาคปรก.

๒. จุดเทียนธูปบูชาพระเสร็จแล้ว ควรกราบ ๓ ครั้ง ประเคนเสร็จแล้วก็ดี พระสวดจบแล้วก็ดี กราบ ๑ ครั้ง หรือ ๓ ครั้งตามสมควร.

๓. ทอดผ้าสดับปกรณ์หรือบังสุกุลแล้ว ต้องกราบพระครั้ง ๑ กราบศพหรืออัฐิอีกครั้ง ๑.

๔. การกราบตามที่นิยม กราบพระคุกเข่ากราบ

ให้ประกอบด้วยองค์ ๕ ซึ่งเรียกว่าเบญจางคประดิษฐ์ คือต้องให้หน้าผาก ๑ ฝ่ามือทั้ง ๒ เข่าทั้ง ๒ จดพื้น: พึงนั่งคุกเข่าหมอบลง ทอดฝ่ามือแบที่พื้น แหวกช่องให้ห่างสักหน่อย พึงก้มศีรษะลงตรงนั้น ให้หน้าผากจดพื้น.

ถ้ากราบคฤหัสถ์ นิยมนั่งพับเพียบ ขาบนยืดนิดหน่อย น้อมตัวหมอบลง วางกระพุ่มมือไว้กับพื้น ไม่ต้องแบมือ ข้อศอกข้างหนึ่งวางลงระหว่างแห่งเข่าทั้ง ๒ ข้างหนึ่งวางลงด้านนอกเข่า หน้าผากจดบนกระพุ่มมือ ครั้งเดียว นิยมใช้ทั้งชายและหญิง นั่งพับเพียบกราบแบบนี้ มักใช้นั่งขาขวาทับบนเท้าซ้ายนิดหน่อย.

๕. สายสิญจน์ ผ้าภูษาโยง เมื่อขึงหรือลาดแล้ว จงอย่าข้ามเป็นอันขาด.

๖. ไม่ควรใช้เชือกหรือป่าน ตลอดจนด้ายกลุ่มด้ายหลอดแทนสายสิญจน์หรือผ้าภูษาโยง ถ้าผ้าภูษาโยงไม่มี แม้ใช้ด้ายสายสิญจน์ก็ควร.

จับด้ายสายสิญจน์ ตามที่ทราบ จับเที่ยวแรก ๓ เส้น ท่านให้บริกรรมว่า อิ. สฺวา. สุ. จนกว่าจะจับพอ เที่ยวที่สอง ๙ เส้น ให้บริกรรมว่า อ. สํ. วิ. สุ. โล. ปุ. ส. พุ. ภ.

จับมงคล ท่านให้บริกรรมด้วยมงคลจักรวาลน้อย คือ สพฺพพุทฺธา ฯ

๗. ไม่ควรนำสุรามาเลี้ยงในที่เฉพาะหน้าพระ ชื่อว่าขาดคารวะ เสียจรรยา ไม่เป็นจรรยาที่ดี.

๘. ไม่ว่าในเวลาไหน ๆ ไม่ควรนำสุรามาเลี้ยงกันในวัด เพราะวัดเป็นสถานที่สำหรับบำเพ็ญกุศลบำเพ็ญความดี ไม่ใช่สถานที่ทำความชั่ว ผู้ละเมิดชื่อว่า เสียจรรยาที่ดี เป็นผู้หน้าด้านไม่มีความอาย ไร้ศีลธรรม.

ประโยชน์ของการใช้สมุนไพร

รวบรวมโดย

อ. สุเทพ ไทยศรี

---

๑. ราคาถูกกว่ายาแผนใหม่มาก

๒. มีพิษและผลข้างเคียงน้อยกว่ายาแผนใหม่

๓. สมุนไพรบางชนิดเป็นทั้งอาหารและยาด้วย

๔. ไม่ต้องซื้อหา สามารถปลูกได้เองในบ้าน

๕. เหมาะกับคนส่วนใหญ่ เพราะคนทั่ว ๆ ไปสามารถนำมาใช้ได้เอง

๖. ช่วยลดดุลการค้า ในการสั่งยาจากต่างประเทศ

๗. ทำให้คนเห็นคุณค่าและกลับมาดำเนินชีวิตใกล้ชิดกับธรรมชาติมากขึ้น

๘. ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในวัฒนธรรมและคุณค่าของความเป็นไทย

กระเทียม

ชื่ออื่น ๆ หอมกระเทียม (พายัพ); เทียม, หัวเทียม (ภาคใต้–ปัตตานี); กระเทียมขาว (อุดรธานี); ปะเซ้ว่า (กะเหรี่ยง – แม่ฮ่องสอน)

สรรพคุณเด่น *แก้กลาก, เกลื้อน, โรคผิวหนัง, ความดันโลหิตสูง*

วิธีใช้ แก้กลาก, เกลื้อน, โรคผิวหนัง

ใช้ไม้บาง ๆ ลนไฟเพื่อฆ่าเชื้อโรคก่อน แล้วเอามาขูดขุยขาว ๆ ตรงที่เป็นกลากเกลื้อนออกจนผิวแดง นำกระเทียมที่ปอกเปลือกแล้วมาขยี้ทาที่เป็น ขยี้ทาวันละ ๓ – ๔ ครั้งทุกวัน

แก้ความดันโลหิตสูง

ใช้กระเทียมสดสับให้ละเอียด ขนาดหนึ่งในสี่ ถึงครึ่งช้อนชาพูน กินพร้อมกับกินข้าววันละ ๓ มื้อ ทุก ๆ วัน

ข้อควรระวัง ไม่ควรกินกระเทียมครั้งละจำนวนมาก ๆ เกิน ๒ ช้อนชาพูนต่อวัน และไม่ควรกินขณะท้องว่าง

เสลดพังพอนตัวเมีย

ชื่ออื่น ๆ ผักมันไก่, ผักลิ้นเขียด, (เชียงใหม่); พญาปล้องคำ (ลำปาง); พญาปล้องดำ, พญาปล้องทอง (ภาคกลาง); พญายอ (ทั่วไป); โพะโซ่จาง (กะเหรี่ยง – แม่ฮ่องสอน)

ลักษณะ เป็นไม้พุ่มแกมเลื้อย ไม่มีหนาม ใบยาวเรียว สีเขียว ไม่มีทางสีแดงกลางใบ ดอกเป็นช่อ สีแดงอมแสด ออกเป็นกระจุก ใบมีรสจืด

สรรพคุณเด่น *ใช้ถอนพิษ โดยเฉพาะพิษแมลงสัตว์กัดต่อย เช่น ตะขาบ แมงป่อง เป็นต้น, แก้งูสวัด, แก้ลมพิษ*

วิธีใช้ เอาใบเสลดพังพอนตัวเมีย ๑๐ – ๑๕ ใบ เลือกใช้ใบสีเขียวเข้มสดเป็นมัน ไม่อ่อนและไม่แก่จนเกินไป มาทำผสมเหล้า หรือน้ำมะนาว คั้นน้ำดื่ม เอากากพอกแผล

หมายเหตุ ถ้าไม่มีเสลดพังพอนตัวเมีย ให้ใช้เสลดพังพอนตัวผู้แทนได้

เสลดพังพอนตัวผู้

ชื่ออื่น ๆ อังกาบแดง, ชองระอาหรือทองระอา, ลิ้นงูเห่า, พิมเสนต้น, ต้นเขี้ยวงู, ต้นสารพัดพิษ, เช็กเชเกี่ยม (จีน)

ลักษณะ เป็นไม้พุ่มขนาดเล็ก แตกกิ่งก้านสาขามาก ลำต้นสีน้ำตาลเข้มเกือบดำ มีหนามตามข้องอกเหนือโคนใบ ๆ ละคู่ ใบเรียวเล็ก สีเขียวเข้ม ปลายใบแหลม มีเส้นกลางใบสีแดง ดอกสีเหลืองจำปา ออกเป็นช่อ ดอกมีกลีบเลี้ยง ๔ กลีบซ้อนกันเป็นใบคู่ มีรสขมมาก

สรรพคุณเด่น *ถอนพิษโดยเฉพาะพิษแมลงสัตว์กัดต่อย*

วิธีใช้ เอาใบเสลดพังพอนตัวผู้ ๑๐ – ๑๕ ใบ มาตำผสมเหล้า หรือน้ำมะนาว คั้นน้ำดื่ม เอากากพอกแผล

หมายเหตุ ถ้าไม่มีเสลดพังพอนตัวผู้ ให้ใช้เสลดพังพอนตัวเมียแทนได้

พลู

ชื่ออื่น ๆ พลูจีน, ปู, เปล้ายวน; ซีเก๊ะ (มลายู–นราธิวาส)

สรรพคุณเด่น *รักษาแผลช้ำบวม*

ตำรับยา ใบพลู ๑ – ๒ ใบ, เกลือ ๑ – ๒ หยิบมือ

วิธีปรุง หั่นใบพลูเป็นชิ้น ๆ ตำผสมกับเกลือ ตำพอละเอียด พอให้เนื้อยาเข้ากัน ไม่ต้องถึงกับละเอียดยิบ ถ้ารู้สึกว่ายาแห้งไป ให้เติมน้ำสัก ๑ – ๒ หยด พอให้ยาชื้น พอกที่แผล เอาผ้าพัน เปลี่ยนยาวันละ ๒ ครั้ง เช้าและเย็น พอก ๓ – ๕ วันก็พอ ถ้ารู้สึกว่ายาแห้งไป ให้หยดน้ำลงไปพอให้ยาชื้น ถ้าแผลปิดให้เอามีดสะอาดสะกิดแผลให้มีเลือดหรือน้ำเหลืองไหลออกมาซิบ ๆ เพื่อให้ตัวยาซึมเข้าไปในแผลได้

ข้อควรระวัง เวลาตำยาอย่าใส่น้ำมากเกินไป จนยาเปียกชุ่ม เพราะน้ำจะทำให้ผิวหนังเหี่ยว ทำให้แผลไม่แห้ง

ขมิ้นชัน

ชื่ออื่น ๆ ขมิ้น (ทั่วไป); ขมิ้นแกง, ขมิ้นหยวก, ขมิ้นหัว (เชียงใหม่); ขี้มิ้น, หมิ้น (ภาคใต้); ตายอ (กะเหรี่ยง – กำแพงเพชร); สะยอ (กะเหรี่ยง – แม่ฮ่องสอน)

สรรพคุณเด่น *แก้โรคกระเพาะ, ท้องอืด, ท้องเฟ้อ*

ส่วนที่ใช้ ใช้เฉพาะส่วนที่เบ็นแง่งหรือแขนงของขมิ้นชัน ควรเบ็นขมิ้นชันที่สดและแก่จึงจะได้ผลดี

วิธีปรุงยา นำขมิ้นชันมาหั่นบาง ๆ จากนั้นนำไปตากแดดจัด ๆ จนแห้งดี ปกติถ้าตากแดดจัด ๆ ๑ – ๒ วันก็แห้งพอ หลังจากนั้นจึงนำไปบดเบ็นผง แล้วเอาไปบั้นผสมน้ำผึ้งหรือน้ำเชื่อม โดยบั้นเบ็นลูกกลม ๆ (ลูกกลอน) ขนาดเท่าปลายนิ้วก้อย

วิธีใช้ กินลูกกลอนขมิ้นชันนี้ก่อนหรือหลังอาหารทุกมื้อ และก่อนนอน ครั้งละ ๒ – ๓ เม็ด หรือจะกินในเวลาปวดท้องโรคกระเพาะด้วยก็ได้

ข้อควรระวัง มีบางคนแพ้ขมิ้น กินแล้วเกิดท้องเสียได้ ให้หยุดกิน

มะละกอ

ชื่ออื่น ๆ ก้วยลา (ยะลา); แตงต้น (สตูล); มะก้วยเทศ (ภาคเหนือ); ลอกอ (ภาคใต้); สะกุยเส่

(กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); หมักหุ่ง (นครพนม, เลย)

สรรพคุณเด่น *แก้แผลเรื้อรัง*

วิธีใช้ ปอกเปลือกลูกมะละกอดิบที่แก่สดแล้วฝานเนื้อมะละกอเป็นแผ่นบาง ๆ ตำให้ละเอียด พอกบนแผล ใช้ผ้าสะอาดพันหรือปิดแผล เปลี่ยนยาวันละ ๓ ครั้ง (เช้า, กลางวัน, เย็น)

ข้อควรระวัง บางคนแพ้ยางมะละกอมาก ถ้าใช้แล้วรู้สึกแสบร้อนมาก ให้เลิกใช้ยาทันที

มะนาว

ชื่ออื่น ๆ ส้มมะนาว, มะนอเกละ, มะนอเกล (สุรินทร์); โกรยชะม้า (เขมร); มะเน้าด์เล (กะเหรี่ยง–แม่ฮ่องสอน); มะโหน่งกลยาน (กะเหรี่ยง–กาญจนบุรี); หมากพ้า (เงี้ยว–แม่ฮ่องสอน); ลีมานีบีห์ (มลายู–ภาคใต้)

สรรพคุณเด่น *แก้ไอ แก้เจ็บคอ*

วิธีใช้ ใช้มะนาว ๑ ส่วน น้ำเชื่อม ๑ ส่วน น้ำสุก ๑ ส่วน และเกลือนิดหน่อย ผสมให้เข้ากันดี ใช้จิบทุกครั้งที่ไอ

ข้อควรระวัง ถ้าเติมน้ำน้อยไป น้ำมะนาวจะเข้มข้น ทำให้ระคายคอ และไอมากขึ้น

กล้วยน้ำว้า

สรรพคุณเด่น *แก้โรคกระเพาะ, ท้องผูก*

วิธีใช้ ๑. ให้กินกล้วยน้ำว้าสุกงอมวันละ ๓ ครั้ง ๆ ละ ๒ ลูก ก่อนอาหาร ½ – ๑ ชั่วโมง กล้วยยิ่งงอมยิ่งดี เวลากินกล้วยควรเคี้ยวให้ละเอียดที่สุด

๒. เอากล้วยน้ำว้าดิบแก่ (ถ้าเป็นกล้วยหักมุกดิบจะดีกว่า) มาปอกเปลือก แล้วนำเนื้อมาฝานเป็นแผ่นบาง ๆ ตากแดด ๒ วัน ให้แห้งกรอบ บดผง ใช้กินครั้งละ ๑ – ๒ ช้อนโต๊ะ ละลายน้ำข้าว (น้ำธรรมดาก็ได้) กินก่อนอาหารครึ่งชั่วโมงและก่อนนอนทุกครั้ง

ฟ้าทะลายโจร

ชื่ออื่น ๆ น้ำลายพังพอน, ชวงชิมน้อย (จีน); เจ๊กเกียงฮี่ (จีน); โม่วเช่า (จีน); ขุนโจรห้าร้อย

ลักษณะ เป็นพืชล้มลุก ลำต้นเป็นลักษณะสี่เหลี่ยม ต้นสูงประมาณ ๑ ศอกถึง ๑ แขน ใบเรียวยาวปลายใบแหลม สีเขียวเข้มเป็นมัน ขอบใบมีรอยหยักเล็กน้อย ใบแตกออกเป็นคู่ ใบยาวขนาดปลายนิ้วก้อย มีดอกเล็ก ๆ สีขาว ด้านในมีรอยกระสีม่วงแดง ฝักคล้ายฝักต้นต้อยติ่ง

สรรพคุณเด่น *แก้ไข้ทั่ว ๆ ไป เช่น ไข้หวัด, เจ็บคอ ฯ ล ฯ และต่อมทอมซิลอักเสบ, ท้องเสียและบิด*

วิธีใช้ ยาชง เอาใบสดหรือใบตากแห้งประมาณ ๕ – ๗ ใบ เติมน้ำเดือดลงไปให้เต็มแก้ว ปิดฝาทิ้งไว้ประมาณครึ่งชั่วโมง รินเอาน้ำดื่มครั้งละ ๑ แก้ว วันละ ๓ – ๔ ครั้ง ก่อนอาหาร

ยาเม็ด เด็ดใบสดมาล้างให้สะอาด ตากแดดให้แห้ง (ถ้าตากในที่ร่มไม้จะดีกว่า) แล้วจึงบดเป็นผงให้ละเอียด ปั้นกับน้ำผึ้งหรือน้ำเชื่อมเป็นเม็ด ขนาดเท่าเม็ดถั่วเหลือง (หนัก ๒๕๐ ม. ก.) แล้วผึ่งลมให้แห้ง กินครั้งละ ๔ – ๑๐ เม็ด วันละ ๓ – ๔ ครั้งก่อนอาหาร วิธีนี้เก็บไว้ใช้ได้สะดวก

ข้อควรระวัง ถ้ากินไปสัก ๑ – ๒ ครั้ง แล้วเกิดอาการท้องอืด หรือรู้สึกหนาวเย็นให้หยุดกินยา

ไพล

ชื่ออื่น ๆ ปูลอย, ปูเลย (ภาคเหนือ); ว่านไฟ (อีสาน)

สรรพคุณเด่น *รักษาแผล, บรรเทาอาการเคล็ดขัดยอก ฟกช้ำ*

วิธีใช้ ใช้หัวไพลสดตำพอกได้เลย พอกวันละ ๒ – ๓ ครั้ง ถ้าเป็นที่หน้าหรือลำตัวซึ่งพอกไม่ได้ ให้เอาไพลสดฝนกับเหล้า หรือตำกับเหล้า คั้นเอาน้ำทาบ่อย ๆ ก็ได้

ข้อควรระวัง ถ้าไม่มีความรู้เรื่องการนวด อย่าไปดัด ขยับ ดึง บริเวณที่เคล็ดขัดยอก

หญ้าหนวดแมว

ชื่ออื่น ๆ พยับเมฆ (กรุงเทพ ฯ)

ลักษณะ เป็นไม้พวกเดียวกันกับกะเพรา อยู่รวมกันเป็นพุ่ม ต้นสูงประมาณหัวเข่า หรือเลยกว่านั้นเล็กน้อย ลำต้นเป็นสี่เหลี่ยม โตขนาดเท่าแท่งดินสอ ลำต้นมีสีเขียวเข้ม ตรงเหลี่ยมมีสีม่วงแดง ใบแตกออกจากลำต้นเป็นคู่ ๆ กิ่ง

แตกออกเป็นคู่เช่นเดียวกับ ใบ ลำต้น กิ่ง และใบไม่มีขน ใบกว้างและใหญ่กว่าใบกะเพราเท่าตัว ใบคล้ายใบกะเพรา แต่ใบหญ้าหนวดแมวมีหยักลึกกว่าและปลายใบแหลมกว่ามาก ดอกตรงยอดคล้ายฉัตรเป็นชั้น ๆ แต่ละชั้นมีดอกเล็ก ๆ อยู่ ๖ ดอก แบ่งออกเป็น ๒ ข้าง ๆ ละ ๓ ดอก ดอกมีสีขาว ขอบของกลีบดอกมีสีน้ำเงินอมม่วง ดอกมีเกสรเป็นเส้นยื่นยาวออกมาคล้ายหนวดแมว เกสรสีขาว ตรงปลายมีติ่งสีน้ำเงินอมม่วง ใบและดอกเมื่อเคี้ยวสด ๆ มีรสขม

สรรพคุณเด่น *แก้นิ่ว, ขับปัสสาวะ*

วิธีเตรียม เด็ดตรงส่วนยอดของลำต้นที่เป็นใบมายอดหนึ่งยาวประมาณ ๑ คืบ เก็บมาหลาย ๆ ยอด นำมาล้างให้สะอาด หั่นก้านที่ติดใบเป็นชิ้นยาว ๒ – ๓ ซ. ม. ใบไม่ต้องหั่น ตากแดดสัก ๒ วันจนแห้งดี ใบแห้งเหล่านี้สามารถเก็บไว้ใช้ได้โดยใส่ขวดปิดฝาให้สนิท

วิธีปรุง ต้มน้ำประมาณ ๑ ขวดน้ำปลาจนเดือดดี แล้วใส่ใบและก้านแห้งหญ้าหนวดแมวที่เก็บไว้ลงไป

๑ หยิบมือ (๕ กรัม) ใส่แล้วยกขึ้นได้เลย จากนั้นบิดฝาหม้อหรือกาที่เราต้มยานี้ไม่ให้ไอระเหย ทิ้งไว้ ๑๕ – ๒๐ นาที รินดื่มได้ กินครั้งละ ๑ แก้ว วันละ ๓ เวลา ก่อนอาหาร หรือแบ่งกินให้ได้วันละ ๑ ขวดน้ำปลาก็ได้

ว่านหางจระเข้

ชื่ออื่น ๆ ว่านหางจระเข้, ว่านหางตะเข้ (ภาคกลาง); ว่านไฟไหม้ (ภาคเหนือ); ว่านหางนาค (สุรินทร์); นำเต๊ก (จีน)

ลักษณะ ว่านหางจระเข้เป็นไม้ขนาดเล็ก ปลูกขึ้นง่าย ไม่เลือกดิน ใบหนามากและเรียงซ้อน ๆ กัน โคนใบกว้างค่อยเรียวแหลมไปทางปลายใบ ไม่มีก้านใบ ด้านหน้าของใบแบน หลังใบนูน ริมใบหยักและมีหนาม ใบมีสีเขียวสด มีกระสีขาว (บางพันธุ์ไม่มีกระ) เมื่อหักใบจะพบเนื้อในที่เป็นวุ้น และมีน้ำใส ๆ เรียกว่า “ น้ำเมือก ”

สรรพคุณเด่น *รักษาแผลไฟไหม้และน้ำร้อนลวก, แผลจากของมีคมและแผลอื่น ๆ, พิษแมลง แมงกะพรุน*

วิธีใช้ เลือกใช้ใบที่อยู่ต่ำที่สุดและใกล้ดินมากที่สุด ใช้มีดคม ๆ ตัดใบและเฉือนตรงที่เป็นหนามออก แล้วฝานเป็นแผ่นบาง ๆ เนื้อที่ถูกฝานจะปล่อยน้ำเมือกใส ๆ ออกมาพร้อมที่จะใช้ทาได้เลย ทาให้มาก ๆ และทาบ่อย ๆ ใบที่ใช้ไม่หมดสามารถเก็บได้หลายวัน

หนุมานประสานกาย

ชื่ออื่น ๆ สังกรณี, ว่านอ้อยช้าง (จังหวัดเลย); ชิกฮะลั้ง (จีน).

ลักษณะ หนุมานประสานกายเป็นไม้พุ่มยืนต้น มีลำต้นเกลี้ยงเกลา ลำต้นมีรากอากาศ ใบแตกออกเป็นช่อ ช่อหนึ่งมีใบแตกออกมา ๗ ใบ แต่บางช่ออาจมีเพียง ๖ ใบ หรือ ๘, ๙ ใบ ปลายใบแหลม รอบใบเป็นคลื่น ใบมีสีเขียวเข้มและมีรสขม

สรรพคุณเด่น *แก้หวัดแพ้อากาศ, หืด*

วิธีใช้ ๑. ต้มกินต่างน้ำ ใช้ใบสด ๕ – ๑๐ ช่อ ต้มกับน้ำ ๗ – ๑๐ แก้ว ต้มเดือดนานประมาณ ๑๐ นาที กินต่างน้ำตลอดวัน

๒. ชงกินต่างน้ำชา ใช้ใบสด ๑ – ๓ ช่อ ชงแบบชงน้ำชา กินต่างน้ำชา

๓. วิธีเคี้ยวสด ๆ ใช้ใบสด ๑ – ๒ ช่อ เคี้ยวกิน กลืนน้ำ วันละ ๒ – ๓ ครั้ง เช้า – เย็น หรือ เช้า กลางวัน เย็น

ข้อควรระวัง ยาหนุมานประสานกายนี้เป็นยาแรง กินมาก ๆ อาจเกิดพิษได้ จึงควรทดลองกินแต่น้อยดูก่อน

เหงือกปลาหมอ

ชื่ออื่น ๆ จะเกร็ง, อีกเกร็ง, ต้มแก้มหมอ

ลักษณะ เป็นไม้ขึ้นเป็นพุ่ม ขึ้นทั่วไปในดินลักจืดลักเค็ม สูงตั้งแต่เข่าถึงเอว ลำต้นขนาดเท่านิ้ว สีน้ำตาลอมแดง ลำต้นกลวงเหนียว มีหนามอ่อน ๆ ตามข้อ ๆ ละ ๔ หนาม ใบออกตรงข้ามเป็นคู่ ๆ สีเขียวเข้มรูปร่างเหมือนใบมะม่วง ขอบใบเว้า มีหนามแหลม มีก้านใบสั้น ๆ

ดอกออกตรงยอดของลำต้นเป็นช่อ ดอกมีสีขาว ผลเป็นฝักกลม ๆ รี ๆ เหมือนเม็ดในถั่วลิสง แต่ใหญ่กว่าเท่าตัว ใบมีรสเค็ม เวลาตำให้ละเอียดแล้วมีเมือกเหนียว ๆ

สรรพคุณเด่น *แก้แผลพุพอง, น้ำเหลืองเสีย, เป็นฝีบ่อย ๆ*

วิธีใช้ ใช้ต้มอาบ และกิน

ตำรับยา ต้นและใบเหงือกปลาหมอสด หรือแห้งก็ได้ (ต้องล้างให้สะอาดก่อน) สับเป็นท่อนเล็ก ๆ ๑ ขัน น้ำ ๓ – ๔ ขัน ต้มจนเดือดนานสัก ๑๐ นาที ตักน้ำยาขึ้นมา ๑ แก้ว แบ่งไว้สำหรับกิน

วิธีอาบ

๑. อาบน้ำชำระร่างกายด้วยสบู่ให้สะอาดก่อน
๒. อาบน้ำยาเมื่อยังอุ่น ๆ อยู่ อย่าใช้น้ำยาที่เย็นแล้วอาบ
๓. เมื่ออาบน้ำยาแล้ว ไม่ต้องอาบน้ำธรรมดาอีก
๔. อาบวันละ ๒ ครั้ง เช้า – เย็น ครั้งละ ๓ – ๔ ขัน

วิธีกินยาต้ม

๑. กินขณะที่น้ำยายังอุ่น ๆ อยู่

๒. กินครั้งละครึ่งถึง ๑ แก้ว วันละ ๒ ครั้ง เช้า – เย็น

ข้อห้ามใช้และข้อควรระวังในการใช้

การใช้ยาต้มนี้มากินควรให้กินแต่น้อยดูก่อน เช่นกินแค่ ๑ ช้อนโต๊ะ ถ้าคนนั้นไม่แพ้จึงให้กินตามธรรมดา เป็นต้น

พิมพ์ที่ โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย หน้าวัดบวรนิเวศวิหาร กรุงเทพมหานคร
นายเฉลียว โพธิเกษม ผู้พิมพ์โฆษณา ๑๐/๒/๒๕๓๐ โทร. ๒๘๑๗๗๙๐